

עפצ רב

גיליון חודשי מתורתו

של הרב עדין

אבן-ישראל שטיינזלץ

**

גיליון טבת תשפ"ד

בניד"ק
תנ"כ"ק

הקדמה

בתחילתו של חודש טבת אנו שרויים בהארה של ימי החנוכה שבוקעת ממסירות הנפש של המכבים על נקודת יהדותם. בהמשך החודש אנו מציינים את תענית עשרה בטבת - היום שבו התחיל תהליך חורבן הבית. חודש טבת עומד בתווך שבין קוטב השבירה והירידה של כנסת ישראל לבין הבחירה של יהודים להילחם והיכולת שלהם לחולל שינוי ותיקון.

שאלת קיומנו היהודי על כל המשמעויות של קיום זה, עומדת ומנסרת בחללו של עולם, העם היהודי מודע כעת בחריפות יתרה לבעיות המיוחדות של קיומנו הפיסי, הרוחני הדתי והתרבותי. הרב עדין, בכל המשברים והתהפוכות שהתחוללו בעם ישראל ובמדינת ישראל בימי חיינו ניסה שוב ושוב להעמיד את שאלת הזהות היהודית ומשמעותה של הזהות הזו כשאלה החשובה ביותר. הקיום היהודי תלוי בסופו של דבר במידת ההתקשרות של היהודים אל התוכן הפנימי של היהדות ובמידת הדבקות שלהם בזהות היהודית. מגרעין זה של זהות יהודית נובטים כל שאר המשימות המוטלות על יהודים בעולמם הזה, כל אופקי הפעולה והמחשבה הנדרשים מאיתנו כיהודים. אנו ממשיכים איפוא בפרסום מאמרים ושיחות של הרב העוסקות בשאלות היסוד של הקיום היהודי ובתוכן הפנימי של הזהות היהודית.

התקופה הנוכחית היא תקופה של זעזועים גדולים בכלל ובפרט. הזעזוע הגדול שאנו חווים יכול לגרום לנו להגיע למסקנות חדשות במובן הפרטי והאישי ביותר. הרב עדין חזר לא פעם על דברי הרבי מקאצק על הפסוק "על לבבך" - האדם צובר דברים וידעות על ליבו כדי שבעת פתיחת הלב יחדרו כל הדברים האלה פנימה. בהקשר הזה אנו מפרסמים כאן לקט דברים של הרב הפונים אל היחיד ומסייעים לו

דווקא בעת זעזוע ומשבר לעשות שינוי של ממש בדרכי חייו ופעולתו.

בסוף החודש אנו מציינים את יום ההילולה של אדמו"ר הזקן - בעל התניא - אליו היה הרב עדין קשור ודבק במיוחד. בהתוועדות כ"ד טבת שאנו מפרסמים בגיליון זה יש תיאור של דרכי העבודה של אדם מישראל המבקש לעבוד את ה' בכל לבבו, בכל נפשו ובכל מאודו. הקו החורז את הגיליון הוא קו מסירות הנפש, תנועה אחת שכוללת בתוכה את הכלל ואת הפרט, את הגשמיות ואת הרוחניות, את הנקודה היסודית ביותר ואת המדרגות הנשגבות ביותר. יהי רצון שהדברים בגיליון ימצאו הד של ממש בלבבות יהודים פועמים ויעשו פירות.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: נתנאל איתי ודוד מנוביץ'

למידע אודות הפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש לזכר

דבורה בת שלמה ושושנה הלוי

אשת אמת ואמונה

תוכן עניינים

להיות יהודי - לקט מאמרים

- 7.....'עלינו לשבח' והייחוד היהודי - הרצאה בארצות הברית
- 15.....מבחן מסירות הנפש - מאמר
- 21.....ממלכת כהנים.....

'על לבבך' - דברים אל היחיד

- 31.....מלחמה פנימית.....
- 37.....מה אפשר לעשות - מאמר
- 44.....זמני שקט ומשבר - מתוך 'נשמה'.....

עשרה בטבת

- 51.....התחלת החורבן - רשימה.....
- 52.....מה נשאר אחר הבכי - שיחה.....

כ"ד טבת - הילולא לאדמו"ר הזקן

- 55.....הדרך של אדמו"ר הזקן - התוועדות.....
- 62.....'נשמה חדשה' לקט סיפורים על אדמו"ר הזקן.....

להיות יהודי

מקבץ מאמרים

”

אני רוצה לחזור לדבריו של הנביא ירמיהו. הנביא ירמיהו מדבר אחרי השבר הגדול; הוא עבר את כל החוויות הללו, הוא יודע את כל מה שאפשר לדעת על ישראל; והוא לא היה רב, ואפילו לא עיתונאי טלוויזיה, אלא נביא. ועם הסמכות הזו של נביא הוא מדבר דברים קשים מאוד, מייסר אנשים ומנבא להם. אבל יש דבר אחד שהוא אינו עושה, לא הוא ולא שום נביא אחר: לעולם הוא אינו מוותר על הקיום של העם היהודי, וגם לא על קיומם של אותם חלקים בעם שבהם הוא נלחם, שנגדם הוא מטיף, שאותם הוא מייסר. הוא יכול לקרוא להם חבורה של שיכורים, נואפים ושקרנים; אבל לעולם, לעולם הוא אינו מוותר עליהם.

במובן מסוים זהו המסתורין של הנבואה, וגם המסר שלה. הנביא יודע היטב מי הוא אפרים; הוא יודע כל מה שכותבים בעיתונים של אפרים, הוא יודע מה מציגים בטלוויזיה של אפרים; הוא יודע מה קורה בקברטים של אפרים; הוא שומע את הבדיחות הגסות של אפרים; הוא יודע מתי אוכלים שם שרימפס ואיפה; והוא לא יכול, ולא צריך, לומר עליהם שום דבר טוב.

ואחרי כל זה, איך הוא מסיים את דבריו? "הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו" - יהיה מה שיהיה, ובכל מקום שיהיה - "זכור אזכרנו עוד. על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו נאום ה'".

”

(מתוך "הבן יקיר לי", דינר תשנ"ח)

'עלינו לשבח' והיחוד היהודי הרצאה בארה"ב

אלא היא נושא התפילה עצמה. מלכות שמים היא הנושא המרכזי בתפילות הימים הנוראים ובפרט בראש השנה. התחושה העולה מן התפילות הללו היא של תחילת המלוכה. בתפילות הללו איננו סתם אומרים 'מלך העולם', אלא עוסקים במישרין בהמלכתו על העולם ובדחף להתחיל את מלכות השמים.

יתכן שהביטויים הללו מזכירים לכם מושגים הלקוחים מתאולוגיה לא יהודית, אבל לאמיתו של דבר בנקודה זו הגויים העתיקו מאיתנו, ואילו אנחנו נטינו לשכוח את הביטויים הללו והפכנו את עצמנו לעם משועבד באמת, עם שמרגיש שהתפילות נאמרות בצורה טבעית יותר כאשר אנחנו משועבדים ומדוכאים.

בניגוד גמור לסנטימנט הזה, התפילות של הימים הנוראים נאמרות מתוך הרגשת רוממות, ואנחנו מרגישים שאנחנו עולים מעלה מעלה ושמלכות שמים מתקרבת. בהקשר הזה תפילת 'עלינו לשבח' היא רגע השיא של התפילה, כאשר אנחנו 'כורעים

אני רוצה לדבר על תפילת 'עלינו לשבח'. כפי שאתם בוודאי יודעים, תפילת 'עלינו' נמצאת ונאמרת בסופה של כל תפילה וממילא היא הפכה לתפילה הנפוצה ביותר בסידור התפילה. במקורה 'עלינו' היא בעצם חלק מתפילות הימים הנוראים ושם המקום המתאים לתפילה הזו. היא נלקחה משם ושובצה בתפילות החול, כמו קטעים רבים כל כך, שנלקחו מתפילות הימים הנוראים ושובצו בתפילות החול ולפעמים הן כל כך שגורות בפינו ואנחנו שוכחים מה המקור שלהן. תפילות הימים הנוראים ובעיקר תפילת מוסף של ראש השנה הן מה שקוראים לו בשפה לא יהודית - 'גלוריה' - המנון שבח. עניינה של תפילה זו איננה אמירת תודה פשוטה או אמירת שבח רגילה. רצף התפילות מלכויות, זכרונות ושופרות, שנאמרות יחד עם תקיעת השופר, הן חוויה שהולכת ונבנית של הכרה במלכותו של הקב"ה. אמנם, הביטוי 'מלך העולם' שגור בכל נוסח התפילות שלנו, אבל כאן מלכות שמים אינה מובלעת ברקע התפילה,

ומשתחוים' כשם שעשינו בבית המקדש כאשר שמענו את שם השם הגדול, הגיבור והנורא. זהו הרגע שאליו מכוונת כל התפילה והכריעה הפיזית היא האופן שבו אנחנו מגיעים לפסגה.

אני רוצה לסטות קצת מהנושא ולספר על סולימאן המפואר, שבתקופתו האימפריה העותמאנית הייתה בשיא כוחה. היו לו הרבה יועצים ואנשי חצר יהודיים כמו למשל דון יוסף נשיא, ובאופן כללי היהודים זכו ליחס הגון בתקופת שלטונו. מסופר שסולימאן המפואר ביקש מאחד היועצים היהודיים שלו שיתרגם לו את אחת התפילות היהודיות, ואותו יועץ תרגם עבורו את 'עלינו לשבח'. הסולטן קרא את התפילה ואמר: "דבר אחד אני לא מבין, אם יש לכם תפילה כזו, למה אתם זקוקים לתפילות נוספות?!" הסיפור הזה נותן איזה מושג על ההרגשה שהתפילה הזאת מעבירה. נוהגים לומר שהמזל הרע של 'עלינו' היה שנהגו לירוק בה, אבל הדבר הטרגי באמת שקרה ל'עלינו', הוא השיבוץ שלה בתפילות החול.

כעין זה יש ספר נוצרי מפורסם ושם כתוב שמזמור פ"ד בתהילים הוא המזמור הכי מעניין, נוגע ומרומם. אבל אם אשאל כמה מכם מרגישים ש'אשרי' הוא מזמור מרומם? אני מנחש שרובנו לא מרגישים חוויה רוחנית מרוממת במיוחד כשאנחנו אומרים אותו. אנחנו

יודעים אותו בעל-פה כמובן, אבל לא בגלל יופי השורות שלו אלא בגלל שאנחנו אומרים אותו שלוש פעמים ביום, ולהגיד משהו שלוש פעמים ביום, יהרוג כל דבר. אנחנו אומרים אותו ושוב עד שאנחנו כבר לא מבינים אותו, או שמים לב אליו, אנחנו משננים אותו. תפילת 'עלינו' סובלת מאותה הבעיה, היא נשכחת מרוב שימוש.

לפעמים, להיות נשכח מצביע דווקא על הצלחה ולא על כישלון. לעתים, השכחה מבטאת את הגילויים הכי גדולים, ומצביעה על ההצלחות הכי גדולות. לא פעם אדם נשכח לחלוטין דווקא בגלל שהוא הצליח בגדול ולכן ההצלחה שלו שקופה. לפעמים כאשר אדם נשכח לחלוטין זה מעיד שמה שהוא עשה כל כך מובן לנו, עד שאנחנו לא שמים לב אליו. יש לתופעה הזו כמה דוגמאות: בהגדה של פסח יש שם אחד שלא מוזכר, מדברים עליו רק פעם אחת וגם זה בעקיפין, מדוע באמת שמו של משה לא מוזכר בכלל בהגדה? יתכן מאוד שזה משום שאין צורך להזכיר אותו, הוא נוכח בכל חלק של הסיפור עד שמיותר לגמרי להזכיר אותו בשמו. כל מה שמובן מאליו עבורנו, נשכח. דווקא הדברים שמשונים, או לא ברורים לנו, ממשיכים למשוך את תשומת הלב שלנו, אבל יש הצלחות שהן כל כך מוחלטות עד שהן נעלמות מאיתנו ואנחנו לא יכולים להבחין ולזכור אותן. זה ההסבר שלי

‘משיח’י. נתחיל מהחלק הראשון:

היו זמנים שבהם תפילת ‘עלינו’ נאמרה בפשטות. היו זמנים שבהם יהודים הרגישו את ‘עלינו’. בצד מסויים, המגורים באמריקה, ההוויה המודרנית והחיים בעולם הזה שלנו, יוצרים קושי סביב תפילת ‘עלינו’ ושאלת העליונות שלנו. היו תקופות שבהן יהודים לא היו מוטרדים משאלת העליונות שלהם. לא תמיד הם יכלו לדבר על זה, לא תמיד הם יכלו אפילו לחשוב על זה, אבל לא הייתה בעיניהם שום שאלה מי עליון על מי. לכן, הרבה דברים שמתרחשים אצלנו כיום לא היו יכולים להתרחש אז, בעיקר בגלל ההרגשה שאנחנו לא ‘כגויי הארצות’ ולא ‘כמשפחות האדמה’. ההרגשה הזו הייתה חזקה מאוד והיא הייתה חלק מהחיים היהודיים. השוני היה מקור לסבל אבל גם לגאווה והוא שמר את היהודים. אם אתה נסיך אתה לא נישא לפשוטת עם. אם לצעיר יהודי או לצעירה יהודייה הייתה את התחושה הזאת בימינו - היינו צריכים לדבר הרבה פחות על נישואי תערובת והתבוללות. תחושת העליונות הזאת הייתה חשובה מאוד והיא חלק אמיתי ומשמעותי ממה שחיזק ושימר אותנו.

אספר לכם סיפור, סיפור מפורסם, אולי אפילו סוג של בדיחה. אני מספר את זה לא רק כי זה סיפור נחמד אלא כי זה אומר משהו כללי יותר. יש סיפור על אבא שהולך עם הבן הקטן שלו באיזה

על ‘אנשי כנסת הגדולה’, שאנחנו לא יודעים עליהם כמעט שום דבר. הם היו המנהיגים המשמעותיים ביותר של עם ישראל בגלל שמה שהם עשו נשאר לנצח. מה שהם עשו הצליח כל כך ולכן אנחנו לא זוכרים אותם. אם הם היו נכשלים קצת או שהתקופה שלהם הייתה מלאה בבעיות ומאבקים,

אנחנו לא ‘כגויי הארצות’... תחושת העליונות הזאת היתה חשובה והיא חלק אמיתי ומשמעותי ממה שחיזק ושימר אותנו.

אולי היינו זוכרים אותם יותר, אבל הם באמת הצליחו הצלחה כבירה ומה שהם עשו נשאר איתנו עד היום, אבל הם זוכרים לא.

בחזרה לתפילת ‘עלינו’. ‘עלינו’ בנוי בעצם משני חלקים. החלק הראשון הוא חלק של שבח. החלק השני לא רק מפואר ושמיימי אלא יש בו הצהרות משמעותיות לגבי כוונותינו ולגבי העתיד, החלק הזה הוא מה שנקרא

שטעטל. החיים בשטעטל מעולם לא היו נפלאים, היהודים היו ברובם עניים מרודים (ולא משנה אם הגויים האמינו לזה או לא). השטעטל לא היה מקום של אושר ובטח לא של עושר. האבא והבן צועדים ברחוב והאבא מטיף מוסר לבן שלו. הוא אומר לו "אתה לא לומד, אתה מתחמק מהחיידר, מה יצא ממך? אתה תגדל להיות עם הארץ, אתה תהיה גוי" ובדיוק אז, באמצע השיחה שלהם, עוברת ברחוב כרכרה של גנרל רוסי, רתומה לשישה סוסים והגנרל יושב לבוש במדים מפוארים. והאבא מצביע על הגנרל אומר לבן שלו "אם אתה לא תשפר את מעשיך אתה תגמור כמוהו!". הסיפור הזה הוא לא רק סיפור, הוא מראה לנו מה חשב יהודי עלוב שחי חיים עלובים בשטעטל. הוא מסתכל על גנרל רוסי שאם היה רוצה היה יכול למעוך אותו בין האצבעות, ומה שהוא מרגיש כלפיו זה "איך מישהו יכול לרדת נמוך יותר ממנו?". תחושת העליונות הזאת היא לא סבל, היא משהו אחר. הסופר דוד פרישמן כתב פעם על זה. הוא יכול להיות עד טוב כי הוא היה לגמרי לא דתי, והוא אמר "סבא שלי שהיה רוקד מזורקה בפני הפריץ, באצבע הקטנה שלו היה יותר כישרון משהיה לפריץ בכל הגוף", והעניין הוא שגם הסבא, כשרקד, חשב כך. הוא לא הרגיש מוקטן מזה. "זה המצב ואני מוכרח לרקוד" אם זה היה אריה, הוא גם היה רוקד אבל זה לא אומר שהיה לו כבוד

לאריה. לא הייתה תחושה של כבוד או של מבוכה, זו תחושה של הכרח, של "מה אני יכול לעשות?", אני מוכרח אז אני עושה.

תפילת 'עלינו', אם כן, פותחת ומדגישה בצורה חזקה שאנחנו לא כגויי הארצות וכמשפחות האדמה, אמירת השבח הזאת היא חשובה, היא לא רק מייצרת הבדל בינם לבינינו, אלא היא הכרזה במה אנחנו מתגאים. זה חשוב מאוד, מה היא גאוותנו? מה מבדיל אותנו מאחרים? בזה שבניגוד לגויים "אנחנו כורעים ומשתחוים", בגלל שקיימות בתוכנו היכולת, הידע והאמונה להיות עובדי ה' באמת, זו גאוותנו. הנקודה הזאת ראויה שנדגיש אותה שוב ושוב. אנחנו לא גאים בזה שהפקנו יותר סופרים מעמים אחרים (למרות שהפקנו יותר מכל אומה אחרת), לא בזה גאוותנו. הפקנו כמות נאה של עשירים גדולים - גם בזה לא גאוותנו. יש לנו יותר עורכי דין ממה שהמדינה יכולה להכיל - גם בזה לא גאוותנו. המצאנו את הפסיכולוגיה, לשימוש של לא יודע בדיוק מי. והצמחנו יותר פסיכולוגים משיש בהם צורך למישהו - אבל לא זה מקור גאוותנו. מקור גאוותנו, והיותנו העם הנבחר, היא בגלל שאנחנו כורעים ומשתחוים. אתם מבינים?!

אני מוסיף פה עוד משהו שאולי אנשים לא יאהבו לשמוע, אבל אקח

מאמין. אסביר, לנוצרי תמיד יש תמונה, יש דמות אנושית שהוא יכול להתקשר אליה רגשית. יש לך תמונה, יש לך מישהו שאתה יכול להתאהב בו. יש לך משהו שאתה רואה, שאתה קשור אליו, שאתה יכול לגעת בו בידך. זה חשוב מאוד. להבדיל, יש איזו חולשה, חולשה אנושית וגם חולשה יהודית, שאנחנו משליכים חשיבות על מצווה שאנחנו לא יכולים לגעת בה. תקיעת שופר תמיד תראה לנו יותר חשובה ממצוות צדקה או מלהיות נחמדים לשכן שלנו. להיות נחמד לשכן שלנו זו מצווה עשה וכך גם מצוות שופר. אבל תקיעת שופר תמיד תיתן לנו את ההרגשה שמהו דתי מתרחש ולעזור לשכן שלנו לא יתן לנו את אותה ההרגשה. זה לא משהו מוחשי שאתה יכול לגעת ולהרגיש. וזוהי חולשה אנושית.

היכולת הזאת לומר ש"אנחנו כורעים ומשתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה" היכולת לעבוד משהו שהוא מצד אחד קרוב לליבי ומצד שני מופשט בתכלית ההפשטה. הכפילות הזו באה לידי ביטוי בתיאור הכי קרוב לשם ה' בספרי הקבלה והחסידות - "אין סוף ברוך הוא". הפניה הזאת היא שילוב מאוד משונה של משהו מרוחק ומנותק - "אין סוף" ומצד שני משהו שיש לי אליו יחס נפשי - "ברוך הוא".

אם תסתכלו במהר"ל ובספרים אחרים תוכלו לראות שביחס לקב"ה

את הסיכון. אנחנו גם לא העם הנבחר בגלל שהנאצים רצחו אותנו - לא בזה גאוותינו. 'דת השואה' היא לדעתי צורה נמוכה ודלה מאוד של דת. דת השואה מאוד פופולרית פה, יש פה אפילו בניין חדש ומפואר שמספר על זה. זה לא בגלל שאני צוחק מזה חלילה, אני רק אומר שלהפוך את זה לדת ולבסס על גבי זה את כל הקיום היהודי, לבנות את המחשבה היהודית על היותנו קורבנות - זוהי רמה נמוכה מאוד. אנחנו העם הנבחר לא בגלל שהורגים אותנו, לא בגלל שמתעבים אותנו ואפילו לא בגלל שאנחנו חכמים. אנחנו העם הנבחר כי יש בנו את היכולת לקבל את אלוקים.

מה שמסובך בחיים שלנו ובאמונה שלנו היא "שלא עשנו כגויי הארצות שלא שמנו כמשפחות האדמה". אנחנו איננו כמו יתר אנשי האומות.

בספר של אחד מגדולי בעלי התוספות, רבי יחיאל מפריז, יש דיון על יהדות ומקורות יהודיים שהוא מקיים עם כומר והכומר שואל אותו: למה אתם אומרים כך? האם אנחנו לא מתפללים לאלוקים? והוא ענה לו שכל האיכרים והעניים מתפללים לאייקונות של הקדושים, הם עובדים את הפרצופים שלהן ולא יותר מזה, ולזה אנחנו מתכוונים כשאנחנו אומרים כגויי הארצות כמשפחות האדמה. בצד מסויים אפשר לומר שהרבה יותר קל להיות נוצרי אדוק ומאמין מאשר יהודי

מתקיימים אצלם שני דברים בעת ובעונה אחת: מצד אחד תחושת ריחוק ועליונות, ומצד שני סוג של קשר רגשי ואינטימי. היכולת ליצור קשר כזה עם משהו שהוא בלתי נראה, משהו שהוא לא מוחשי, היכולת לעבוד את הנסתר, זה משהו שאנחנו מתגאים בו. לאהוב משהו שאני יכול לגעת בו זה קל, לאהוב משהו שאין לי ציור שלו - זה פחות קל. להיות קשור למשהו, להשתוקק למשהו שאני יודע שלעולם לא אוכל לראות, שלעולם לא אוכל להבין, שאני יודע שלא אוכל להתקרב אליו - על זה גאוותנו, זוהי תחושת העליונות שלנו. גאוותנו היא על כך שאנחנו יכולים לומר את הדברים האלה עצמם, על היכולת שלנו לעבוד את הנסתר ולא את הגלוי.

יש ציטוט מספר ישן מאוד, ספר של גוי, זה מיוחס להקטאיוס - מדען יווני מימי אלכסנדר הגדול, הוא כתב ספר גיאוגרפיה בו הוא מתאר אנשים מאיזורים שונים, לא הרבה מהספר הזה שרד אבל בחלקים שנותרו הוא מתאר משהו שנשמע בערך כך: "באיזור הדרומי של סוריה ישנו עם (ברור שהוא מדבר על יהודים) שמורכב כולו מפילוסופים".

הרעיון הזה, שכתב יווני לפני כל כך הרבה שנים, הוא בדיוק מה שאני מנסה לומר הערב. הם ידעו שישנם פילוסופים עם רעיונות מופשטים

בעולם כמובן, אבל המחשבה שישנו עם שלם כזה 'מקטון ועד גדול' שכולו עשוי מאנשים עם מחשבות כאלה, זה היה יוצא דופן ולכן הם שמו לב לכך.

יש אצלנו דבר שנקרא 'מודים דרבנן' זוהי תפילה שמורכבת מהרבה תפילות אבל בכל זאת יש לה ליבה אחת. לליבה הוסיפו המון דברים ובכל זאת יש לה מהות מרכזית, משונה מאוד. ליבת התפילה הזאת נמצאת בתלמוד הבבלי ואפילו בצורה יותר ברורה בתלמוד הירושלמי והיא אומרת: "מודים אנחנו לך על שאנו מודים לך". אנחנו מודים על היכולת שלנו להודות. אנחנו אסירי תודה על היכולת הזאת. עכשיו אם תסתכלו ב'עלינו לשבח' ותתעלמו מכל התוספות, תוכלו לראות שיש בה בדיוק את אותו הרעיון. אנחנו מודים על הכבוד, על התהילה, על הייחוד שלנו שמאפשר לנו לכרוע ולהשתחוות. 'ואנחנו כורעים ומשתחוים' - על זה אנחנו אסירי תודה. על זה אנחנו אומרים שבח.

זה מומנט פסיכולוגי מאוד עמוק להיות להיות במערכת יחסים רגשית עם משהו נסתר, שלא רואים אותו, שלא שומעים אותו, שלא תמיד מרגישים אותו. היכולת לעשות את זה, אפילו היכולת לדרוש את זה - על זאת גאוותנו. זהו מקור הגאווה שלנו כיהודים ועל זה אנחנו אומרים את 'עלינו'. זו אחת הסיבות שאנחנו מוסיפים את

האלה בכח, זה גם לא יעיל וגם אין בזה צורך. תמיד יהיו מתנדבים נלהבים, הם באים כי הם גאים להשתייך לכזו יחידה מובחרת, כשאתה משתייך ליחידה כזו זה אומר שאתה מסוכן פי 3 או פי 4 מכל חייל רגיל ולכן אתה נבחר אליה. והתחושה הזאת היא מה שיוצר את הייחוד.

היכולת והתשוקה לעשות משהו בעולם - 'לתקן עולם במלכות שדי', לשנות את העולם מבחינה פיזית, כלכלית ורוחנית, נובעת מהרגשת הייחוד שלנו. בגלל שאנחנו הנבחרים, בגלל שיש לנו את הכוח הזה, בגלל שנוצרנו אחרת מיתר העמים - לכן אנחנו לא רק מתפללים לזה אלא גם תובעים את זה, דורשים את זה, משתוקקים לזה, הולכים לקראת זה ודוחפים קדימה. אנחנו רוצים להוביל ואנחנו מבקשים את זה.

יש לי חבר ששאל אותי פעם שאלה, לא בהתרסה, הוא אמר לי: "יש בעולם 4 מיליארד אנשים ומתוכם כמה יהודים? אולי 14 או 15 מיליון וגם זה רק אם אנחנו ממש סופרים כל אחד, איך אנחנו יכולים להצדיק את המחשבה שהאלוקים מתאמץ כל כך בשביל מיעוט כזה ועל כל יתר המיליארדים הוא אומר: "בסדר, שיתקיימו"? איך אנחנו יכולים להצדיק את זה?" אמרתי לו: "אתה יכול למצוא לזה תשובה במכרות של דרום אפריקה, או בכל מקום אחר בעולם שכרו בו אורניום.

התפילה הזו אחרי כל תפילה. שזה מנהג חדש יחסית, אולי של אלף שנה, זמן קצר מבחינה יהודית... הנקודה היא שכשאתה מסיים את התפילה, ולא משנה האופן שבו התפללת, אתה אומר 'עלינו', כלומר אתה מודה על עצם היכולת שלך להתפלל, אתה אומר שבח על היכולת שלך להגיע למצב

אנחנו מודים על היכולת שלנו להודות. אנחנו אסירי תודה על היכולת הזאת

של תפילה. אנחנו מוסיפים את זה בסופה של כל תפילה לא כדי להודות על מה שקיבלנו, אלא כדי להודות על הייחוד ועל הכבוד שניתנה לנו היכולת להתפלל. זוהי בעצם התמצית של החלק הראשון של 'עלינו'.

החלק השני שמתחיל במילים "ועל כן נקווה" הוא סוג של המשך: בגלל שניתן לנו הכוח, הייחוד והחסד האלוקי הזה אנחנו רוצים לומר עוד דבר. אם לומר את זה במילים אחרות: בצבא ישנן כל מיני יחידות מיוחדות, סיירות ויחידות אחרות. לא מגייסים אנשים ליחידות

אורניום לא נמצא במחצבים בצורה מרוכזת, צריך לקחת כמה טונות של אדמה ולסנן אותה ואם אתה מוצא גרם אחד, אתה שמח. זה יחס של אחד לעשרה מיליון, לפעמים מאה מיליון ואתה שמח על הכמות שמצאת". מה שאני מנסה לומר הוא שלפעמים זאת מערכת היחסים. יש בעולם חומר לא פעיל ויש חומר רדיואקטיבי - אנחנו אמורים להיות החומר הרדיואקטיבי של העולם. כל אטום של האורניום תמיד מתפוצץ, תמיד לא יציב. לא רק שהוא בתנועה תמידית אלא הוא גם יוצר הרבה מהומה סביבו. רק לחלק הזה יש סיכוי לשנות את הדברים סביבו. האלמנט הזה הוא יקר-ערך. אם אנחנו האנשים עושים כאלה חשבונות בשביל גרם אחד מתוך כמה מיליונים, ויש חומרים שנמצאים בכמויות קטנות אפילו יותר ועדיין כורים אותם, אז ריבוננו של עולם יכול לקחת 14 מיליון מתוך 4 מיליארד וזהו סכום הגון וראוי. אבל זה קורה רק כל עוד אנחנו העם הנבחר, רק כל עוד אנחנו 'כורעים ומשתחווים לפני מלך מלכי המלכים'.

דוד בן גוריון רצה שנהיה "אור לגויים", קשה מאוד להיות אור לגויים כשאתה לא מואר. כדי שיהיה אור צריכה להיות בעירה, צריך לבעור כדי להיות אור. אם אתה לא מעוניין בזה, אם אתה רוצה לשבת בשקט בלי שום צורך לבעור, אז אתה לא יכול להיות אור.

החלק השני של 'עלינו' נובע מידיעת

היותנו העם הנבחר. בגלל שיש לנו את זה אנחנו יכולים לבקש ולהפוך לכלי ליצירת עולם אחר. הנבחרות שלנו אינה היבדלות, היפרדות או חוסר דאגה לאחרים, אלא היא מעורבות מיוחדת, חובה מיוחדת שממנה אנחנו מקווים שנוכל ללכת קדימה ולעשות משהו עבור האחרים. במובן הזה היחוד שלנו הוא יחוד משיחי, כל 'עלינו' לשבח' היא מחשבה אחת מתמשכת, המחשבה שהיותנו נבחרים היא חובה. היה פילוסוף ספרדי - חוסה אורטגה אי גאסט - שטען שהמקור הבסיסי לאריסטוקרטיה ולאצילות הוא לא זכויות יתר אלא חובות יתר. הוא חשב שהאצילות באה לידי ביטוי הטוב ביותר עם הרעיון של "האצילות מחייבת", כאשר העובדה שאתה אציל מקנה לך רק יותר מחויבויות. אנחנו אומרים את אותו הדבר בעצם על "אתה בחרתנו". הרבה אנשים מפסיקים ממש שם, "אתה בחרתנו ויתיתן לנו" מה הוא נתן לנו? מצווה ועוד מצווה ועוד מצווה.

בגלל שהוא העמיס עלינו, בגלל שהוא הכביד עלינו, בגלל שאנחנו מוכרחים לפעול - התפילות שלנו מורכבות ומסובכות יותר משל כל אומה אחרת. אנחנו מוכרחים להתמודד עם מושגים מופשטים ולא מוחשיים ובכל זאת יש לנו את היכולת להתפלל ולכרוע בפני אלוקים, בגלל זה יש לנו גם את הזכות להיות המנהיגים של גאולת העולם.

מבחן מסירות הנפש

מאמר, תשל"ב

פרטיו, כי אם כשייכת לכלל ישראל, לכללות האומה היהודית. לפי תפיסה זו עם ישראל בכללותו הוא נושא "העניין האלוקי", ומתוך חיו הכלליים הוא מצמיח את דמויות המופת שלו, אותם יחידי הדורות המסוגלים להגיע אל מעבר ל"ערפל אשר שם האלוקים" (שמות כ"ח).

אלא שלפי תפיסה זו שאלות רבות עדיין נשארות בלתי פתורות: אם אמנם בחירות ישראל תלויה במהותו הכוללת, מהו אפוא מקומו של כל אחד מן הפרטים בתוך מכלול זה? עצם העובדה שהתורה מחייבת כל אדם ואדם מישראל, ללא יוצא מן הכלל, בכל פרטיה ודקדוקיה באה ללמד, כי כשם שחובות היהדות אינן מיוחדות לפרטים מיוחדים, כך אף מעלותיה וייחודה אינן רק ענינים של בודדים ויחידים. תשובה רבת עניין ומשמעות לשאלות אלה אפשר למצוא בגישה הקבלית, כפי שפיתח והסביר אותה ר' שניאור זלמן מלאדי בספריו, ובפרט בספר התניא. וראויה שיטה זו להצגה ולהבהרה שלמה.

רבים עסקו בבעיית ההגדרה של סגולת ישראל, לאמור: מה הוא אותו דבר המייחד את עם ישראל ומקנה לו את בחירותו. וכמעט כמספרם של העוסקים בשאלה זו, מצדדיה השונים, כך רבות ומגוונות התשובות שניתנו לה. כמעט כל גדולי ההגות בישראל הסכימו כי נוסף על בחירת ישראל בידי הקב"ה יש בעם ישראל גם צד מיוחד של סגוליות, העושה אותו כלי ראוי לבחירה זו. רוב ההוגים הצביעו על גדולי ישראל לדורותיהם כעל המופת של הבחירות היהודית; היו שהבליטו את חכמי ישראל, והיו שהציגו במיוחד את תופעת הנבואה כמופת לסגולת עם ישראל.

ואולם בכל ההסברים הללו יש קושי מהותי: כיצד אפשר להבחין בסגוליות זו של ישראל לא אצל "ראשי אלפי ישראל", אותם יחידים שהם משכמם ומעלה מכל העם - גם מעם ישראל עצמו - אלא לגבי העם בכללו, לגבי כל אדם ואדם בישראל. היו כאלה שראו את הסגולה והבחירות כנחלתו של העם לא מבחינתם ולפי הגדרתם של

מבחנה של היהדות וסגולת ישראל מתבטאות, לפי שיטה זו, ביכולת הגנוזה בכל אחד ואחד מישראל, "אפילו קל שבקלים ופושע ישראל" (תניא פרק י"ח), למסור את נפשו על קידוש השם כאשר הוא מגיע לידי ניסיון. לאמור: יכולת זו לעמוד במבחן החמור ביותר, המחייב את נתינת החיים עצמם למען קדושת ישראל, הוא ביטוי לייחוד הנפשי של העם ושל כל אחד מפרטיו.

תכונה מיוחדת זו אינה מצויה רק בראשי ישראל ובגדולי העם אלא בכל אחד ממש, ואפילו לא רק בפשוטי העם ומעמי הארצות אלא גם באלה אשר כל ימיהם היו מזלזלים בתורה ובמצוות, ואפילו בעברין גמור; ובכל זאת, בהגיע עת המבחן, כאשר מעמידים בפניו את הברירה לבחור בין שמד או מיתה, יבחר למות על קידוש השם ולא להוציא עצמו מכלל ישראל. אכן, עובדה זו הוכחה פעמים רבות לאין מספר: אנשים שלכאורה כבר נתקו כל מגע עם כור מחצבתם, ואפילו חיו כגויים לכל דבר, לא זו בלבד שלא הסכימו לעזוב את היהדות בעת מבחן אלא אף היו נכונים למות, פעמים אף בעיגויים קשים, על קידוש השם ממש.

דבר זה חזר ונשנה במשך דורות רבים; מהזמן העתיק עד לדורות אחרונים חזרה והתאמתה קביעה זו. ויש להדגיש כי דווקא העובדה כי מסירות הנפש איננה מיוחדת רק ליחידים, או לאנשים

מיוחדים ומצוינים בישראל, היא-היא המופת הגדול לכך שאכן מצוי כאן ענין סגולי, דבר המעיד על נכס שבעצם הנפש, על חלוקה פנימית של הבדל בין ישראל לעמים. אמנם גם בכמה אומות ולשונות מוצאים אנו אנשים שהמיתו עצמם למען אמונתם, ואולם אלה הם מן הבחירים, מאותם אנשים שיש להם קשר רוחני ונפשי מיוחד ועמוק אל אמונתם. ואילו גדולת ישראל מתבטאת בכך ש"כל העם מקצה" (בראשית יט, ד), ואפילו ריקים שבו, מצוין במידה זו. והרי זו הוכחה ניצחת לכך שאין הדבר נובע מתוך הכנתו הנפשית של המאמין הגדול, של החכם ואיש הדת, אלא מן הרבדים הפנימיים והיסודיים שבנפש ומעמקי הווייתה. ועל כן פארו של ישראל אינו מבוטא אך בנביאיו ובחזויו אלא גם בפשוטי העם ובבעלי עבירות שבו, אשר למרות שפלות דרגתם יכולים הם להתעלות למעלה עליונה זו. והיא-היא הדרגה של "ועמך כולם צדיקים" (ישעיהו ס, כא), במלוא משמעותו של המושג.

אכן, עצם מציאותה של תופעה זו מעוררת בעיות מרובות. אם אמנם כן הוא, אם אמנם כל אדם מישראל יש בו כוח נפשי עצום זה המאפשר לו להגיע לדרגה עליונה זו, מפני מה מתגלה הדבר רק בשעות משבר קשות ביותר? ונוסף על כך מה, בעצם, קורה לו לאדם, אשר לכאורה כל ימי חייו לא היה לו דבר עם היהדות, אשר

לפתע מביא אותו להחליט החלטה כזו
הנוגעת לעצם חייו?

את הדברים הללו מסביר בעל התניא
באומרו כי בכל אדם מישראל, יהא
אשר יהא, יש נשמה אלוקית מרוממת,
נשמה שהיא "חלק א-לוה ממעל",
ובכוחה יכול הוא להתגבר על כל

**מסירות הנפש איננה
מיוחדת רק ליחידים,
או לאנשים מיוחדים
ומצוינים בישראל,
היא- היא המופת הגדול
לכך שאכן מצוי כאן
ענין סגולי... הבדל בין
ישראל לעמים.**

פרט בחייו, ענין של "דת" בלבד, אלא
תמצית הווייתו. בשביל היהודי הקשר
עם ה' הוא לא רק חלק מן ה"אני", אלא
יותר מזה: זוהי מהות יסודית, יסודית
עוד יותר מן ה"אני" הגלוי הקשור בחיי
גופו ובהוויות העולם. זהו האני שבאני,
תמצית החיים. ולכן, כשם שכל יצור
בעולם מגיע לדרגה הגבוהה ביותר
של מאמצים וגילוי כוחות שעה שהוא
עומד על חייו, האדם מישראל עומד
אף הוא על משמר אותו חלק מהותי
ויסודי ביותר של קיומו - על קשר
הדבקות שאינו ניתן להתרה אל אלוקי
ישראל. "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו"
(איוב ב,ד), ונפשו של היהודי היא-היא
ביסודה אותו ניצוץ אלוקי, אותה חטיבה
של קשר עם האלוקות - ועבורה הוא
מוכן לתת הכל, גם את חייו. מסירות
הנפש היא אפוא לא תופעה החורגת
מן המציאות הכללית של הברואים,
אלא אדרבא: פרט מיוחד שבה; זו היא
דוגמה כיצד בעת מצוקה ומבחן מוותר
האדם מישראל על הפרטים שאינם
הכרח קיומו הבלעדי למען מהות הקיום
שלו, שהיא - הישארותו דבוק בה'.

כמובן שעתה יכולה להישאל השאלה
ביתר שאת: אם אמנם כן הוא, מפני מה
אין אותו אדם ממש נרתע בתוך מהלך
חייו - כאשר אינו חייב למסור על כך
את נפשו - מן הניתוק מדרכי הבורא?
משום מה יכול אותו אדם עצמו להיות
במשך ימים רבים כל כך "פושע ישראלי"
ממש? תשובתו של בעל התניא לבעיה

פיתויי העולם ואף על תשוקת החיים,
כדי שלא להיפרד מן הקשר שלו עם
אלוקי ישראל. חלק נפש זה מצוי בתוך
כל אדם מישראל, והוא-הוא עצם
סגוליותו ובחירותו של היהודי. ועמוק
מזה: עבור האדם מישראל נקודה
פנימית זו שבנפש, אותה נקודה של
הזדהות עם אלוקי ישראל, היא לא

זו מבוססת על הבנה מעמיקה במאמר הגמרא "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות" (סוטה ג. ועוד).

ראייה זו של הדברים איננה קשורה לחטא מסוים, או לחששו של אדם מפני התוצאות האפשריות של מעשיו, כי אם לעצם התופעה של אדם מישראל שהוא חוטא. שהרי אם אמנם מצויה בנפשו של אותו אדם עצמו האפשרות להגיע לידי מסירות נפשו בפועל על קידוש השם, כיצד ייתכן שאדם כזה יחטא? ואולם רוח השטות שבדבר היא שכאשר אדם עושה מעשה חטא, ואפילו עבר עבירות חמורות ביותר, הרי באותה שעה אינו נותן לעצמו דין-וחשבון בדבר מהותם של מעשיו אלה. וליתר דיוק: אמנם החוטא (במזיד, כמובן) יודע שהוא חוטא, אבל לדעתו אין הדבר פוגע בקשר המהותי הנפשי שלו עם אלוקי ישראל. "רוח השטות" היא ההנחה - בין שהיא מבוטאת בפה ובין שהיא רק מחשבה או הנחה שבשתיקה - כי למרות כל חטאיו הריהו עדיין יהודי כשר. לאמור: רוח השטות הגורמת לאדם לחטוא היא אותה יכולת שיש בו לחלק את חייו, ובעיקר את התייחסותו לה', למחלקות-מחלקות שכביכול אינן נוגעות זו בזו. מצד אחד יכול הוא לעבור על רצונו של הקב"ה בכל מיני עבירות קטנות וגדולות, ומצד שני עדיין הוא סבור כי אמנם נשאר ביסודו של דבר "יהודי טוב". אכן, טיבה של "רוח שטות" מכל סוג

הוא בכך שנוצרים באדם שני אופנים (או יותר) של מחשבה, כלומר: לגבי ערכים, דברים או מעשים מסוימים יש לו מערכת אחת של חשיבה, ולגבי דברים אחרים קיימת מערכת שנייה של מחשבה ומעשה.

ואולם גם לרוח השטות יש גבולות. כאשר מגיע אדם למצב שבו עומד הוא, לדעתו, בפני הברירה של שמירה על חייו או שמירת התייחסותו היסודית לאלוקי ישראל, שוב אין רוח השטות קיימת, והאדם מישראל לא יהסס למסור נפשו על קידוש השם. ויש להדגיש: אין נקודה ברורה אחת ויחידה לגבי כל אדם מישראל בכל עת שבה הוא מחליט כי זה הוא קצה הגבול. לפי שינוי הזמנים והמקומות, ולפי אופים של בני האדם, מחליטים אנשים שונים בזמנים ובהזדמנויות שונות כי אין הם יכולים לוותר עוד, וכי עוד פסיעה אחת תביא אותם לניתוק הקשר בינם ובין ה'. אדם אחד יכול לחוש תחושה זו בבהירות כאשר מכריחים אותו לשנות "ערקתא דמסאנא" (סנהדרין עד:), ואילו אחר לא יירתע אלא בזמן שכופים אותו להמיר דתו ממש, או בזמן שמחייבים אותו להצהיר כי אין לו חלק באלוקי ישראל ובעם ישראל.

עצם ההבדל הזה אינו צריך להפגיע, שהרי גם כאשר אדם נאבק על עצם חייו אין תגובותיהם של כל בני האדם זהות. יש אדם המגיע לתחושה של

סכנת מוות בקלות יחסית, בעוד שאחרים צריכים לראות את הסכנה בצורה גלויה ומבוררת כדי להגיע לאותו מצב נפשי של עמידה על חייהם. ואף לגבי ישראל כן הוא: יש אנשים החשים במהירות ובהקדם כי מעשה מסוים מסכן את תמצית חייהם - היינו, את הקשר שלהם לה' - ואחרים אשר רק זעזוע חמור בהרבה יביא אותם לאותה הכרה עצמה. ואולם משהגיעו הדברים לתודעתו של האדם מישראל, כאשר מגיע הוא להבחנה פנימית כי מעשה מסוים יש בו משום סכנה לפנימיות נפשו, הרי כל השיקולים האחרים נעלמים, ומתחיל לפעול בתוכו רגש, מעין אינסטינקט, של שמירת הקיום.

באותה שעה נעלמים דברים רבים השייכים לתחום החיים ה"נורמליים", על סולם הערכים הרגיל שלהם ועל שפע דרכי החשיבה והפעולה של היומיום. ומשום כך אף מי שהוא כביכול רחוק מרחק רב מן היהדות בכל צורותיה, גם מי שלכאורה, ועל-פי תפיסת עצמו המורגלת, אין לו כל קשר לכך, כאשר הוא מגיע לנקודה האחרונה של שמירת קיומו הבלעדי והמיוחד - כל אלה נעלמים מול עוצמתו של כוח שהוא מעל ומעבר לחייו הרגילים. המעטה של "תרבות", "השכלה", "אידיאולוגיה" וכיוצא בהם - כל זה מתקלף, ונשאר האדם במהותו היסודית-הפנימית, הפועל אז בהתאם לכוחות לא-מודעים המצויים בו בכל

עת. הכוח הסתום הזה, אותו דחף של חוסר אפשרות להינתק מ"חיי החיים" (ראה תניא פרק י"ט ועוד), הוא אפוא אות למציאותו של רובד פנימי ומהותי בנפש הקשור בעצמותה של הוויית היהודי. ואף כי חלק פנימי זה איננו מגיע לידי ביטוי בכל עת, מכל מקום הופעתו דווקא בשעות מבחן וסכנה היא אות המוכיח את ראשוניותו, את היותו מרכיב מהותי בנפש. חלק יסודי זה, על כל המשמעות הנובעות מקיומו, הוא-הוא עניינה של הסגולות היהודית. בוודאי שאין בחירת ישראל מותנית רק בכושר למסירות נפש; ואולם כושר זה הוא ביטוי של התייחסות יסודית ופנימית יותר: של הקשר המהותי בין נפש האדם מישראל ובין הקב"ה. בלשון מודרנית אפשר לומר כי בהווייתו של האדם היהודי חלה מעין מוטציה, אשר בעקבותיה מוסט מוקד חייו מחייו הפרטיים בגופו אל קשר החיים העל-טבעי עם אלוקי ישראל. "כי הוא חיך" (דברים ל, כ) נעשה עבור היהודי יותר מביטוי לבד: הוא עובדת חיים, עובדה הבאה לידי גילוי הן בשיאי ההכרה וההתגלות של גדולי ישראל והן בכושרו של כל אדם מישראל לחשוף בנפשו את תכונת היסוד הזו, סגולת ישראל.

וראוי להוסיף לדברים אלה תוספת מסוימת שיש לה משמעות מיוחדת בדורנו. בחינת קידוש השם כשהיא

מופיעה בגלוי, לאמור: כאשר מוצגת בפני היהודי הברירה לחיות - או לעזוב את תמצית יהדותו, איננה מצויה כעת במידה כה רבה, ואולם בכל זאת יש

**בכל עת שאדם
מישראל נהרג, הרי
במישרין או בעקיפין
נהרג הוא בשל יהדותו,
ועמוק מכך - הוא נהרג
בשל הייחוד היהודי,
בשל דבקותו של
היהודי בייחוד השם
ובאמונה בו. אף כאשר
אין הדבר נראה וניכר,**

לה אופני התגלות, אף שהם שונים במקצת. מסורת היא בעם היהודי, ויש לה סימוכין בדברי חז"ל ובשימוש הלשון היהודי לדורותיו, כי כל אדם מישראל הנהרג באלימות בידי גויים נקרא "קדוש", גם אם כלל לא נהרג בשל עניין של קידוש השם.

לכאורה דבר זה נראה תמוה: וכי מדוע

יזכה בתואר זה אדם, שלפי הנראה לעינינו כלל לא התייחס כלל לקדושת ה' אף ברגעיו האחרונים? מעין פתרון לכך יש למצוא במדרש על הפסוק "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (תהלים מז, כג), האומר כי בכל עת שאדם מישראל נהרג, הרי במישרין או בעקיפין נהרג הוא בשל יהדותו, ועמוק מכך - הוא נהרג בשל הייחוד היהודי, בשל דבקותו של היהודי בייחוד השם ובאמונה בו. אף כאשר אין הדבר נראה וניכר, בכל הריגתו של יהודי מצויה ההדגשה של יהדותו, ויהדותו היא, בתמציתה הראשונה, הקשר של עם ישראל לאלוקי ישראל. משום כך כל הנהרג באופן זה לא זו בלבד שמיתתו מכפרת על כל עוונותיו, אלא יתר על כן: הוא מגיע על-ידה למעלת קדושים ממש. וביתר שאת נכון הדבר לגבי מי שנהרג בשל היותו יהודי ובשל עמידתו על זהותו זו, שאף אם בחייו היה "קל שבקלים ופושע ישראל", ואף אם היה רחוק מקדושת ישראל בתודעתו, מכל מקום מקוים בו "כי עליך הורגנו כל היום", ומעלתו בין קדושים וטהורים. ואם לעוברי רצונו בחייהם כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה שאין מעלה כמעלתם, ועליהם אמרו חז"ל (בבא בתרא י:): שאין כל ברייה יכולה לעמוד במחיצתם.

"אם מקדישים אתם את שמי, אף אני אקדש את שמי על ידכם" (תורת כהנים, אחרי, י"ח).

ממלכת כהנים

פרק מתוך הספר 'we Jews'

הפנימית שלנו כשלעצמנו, מתוך ראייה פנימית ולא מבחוץ?

נראה כי הגדרה שלמה ביותר של המהות היהודית נמצאת בדברים שנאמרו סמוך למתן תורה. דברים אלה יש להם חשיבות גדולה משום שהם מתווים את התכנית הכללית, והם עושים זאת לא בהגדרות פרטיות של מעשים ופעולות כלשהם, אלא בהגדרה של מטרות גדולות, של עקרונות מקיפים; מתן תורה הוא בבחינה של קבלת דברים מסוימים בדרכים קרובות, מוגדרות, דרכים פרטיות שבאות להגשים את המטרה הכללית הזו.

וכך נאמרים הדברים כהכנה, כתנאי שלפני קבלת התורה (שמות יט, ה-ו): "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש; אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל". הדברים הללו הם ההקדמה ביחס לכללותה של היהדות, לפני

הרבה מאוד מן ההגדרות שיש לנו לגבי מהותנו וקיומנו כיהודים הן, בעצם, הגדרות חיצוניות, במובן זה שהן באות מחוץ להווייתנו הפנימית. אנחנו יכולים לייחס את עצמנו מבחינה של פעילות, מבחינה של מוצא, מבחינה של השתייכות אתנית, תרבותית, ולעתים - אפילו מבחינה של השתייכות דתית. עם כל זאת, ההגדרות הללו הן כולן הגדרות שבאות מן החוץ; הן מייחדות את האדם כחלק מקבוצה, במידה זו או אחרת של שייכות אליה, אך אינן קובעות הגדרה פנימית, הנובעת מן הרצייה והאישיות של הנוגעים בדבר.

ישנן, כמובן, גם הגדרות חיצוניות עוד יותר. אצל הרבה מאוד יהודים הגדרת העצמות שלהם אינה באה כלל מכל קשר פנימי הנובע מתוך הסכמה והשלמה, אלא כהעתקה - בין שהיא העתקה שלמה או שהיא מעין תבנית-ראי של מערכת חיצונית - של ההגדרה שמגדירים מבחוץ, או של ההתייחסות שמתייחסים מבחוץ אל האדם מישראל או אל הכלל היהודי, בלא שיהא לו לכך כל קשר פנימי. ואולם, מהי המהות

מסירת דברים בפרט. ותשובת העם על הדברים הללו (שם, שם, ח) - "ויענו כל העם יחדיו ויאמרו: כל אשר דיבר ה' נעשה" - היא התשובה המכרעת, הקבלה הפנימית המקדימה את כל המצוות הבאות אחר כך, בעשרת הדיברות ובכל התורה שלאחר מכן.

שלושה אלמנטים נזכרים בפסוקים אלה, וכולם יחד מצטרפים להגדרת המהות הפנימית של עם ישראל. ההגדרה הראשונה היא "עם סגולה". למונח זה ניתנו פירושים הרבה. במובן מסוים זוהי הגדרה של העם הנבחר, על הרגשת רוממות, ופעמים הגאווה, המתלווה לכך, ועד לתפיסה שלילית בעיני אחרים של העמדת היהודים כמהות מיוחדת ונעלה בפני עצמה. ואולם ביסודו ובתמציתו של דבר "עם סגולה" משמעו, בעצם, "עם מיוחד". הייחוד הזה, העמדתו של ציבור מסוים בתפקיד, במקום, בהתחייבויות כלשהם, פועלת על הציבור הזה כשם שהיא פועלת ומשפיעה על יחיד שמגיע לאיזושהי נקודה של יהודיות. יש בדבר צדדים שונים של עילוי, ואפילו של גאווה על תפקיד מיוחד, על מדרגה מיוחדת.

אך במיוחדות הזו עצמה יש גם צד אחר, לא פחות משמעותי, שאותו מבטא בצורה חריפה ביותר הנביא עמוס (גב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל

עוונותיכם". מעמד הבחירה אינו רק עניין של זכויות או של מעמד גבוה יותר, אלא גם של חובות הקשורות למעמד המיוחד הזה, נובעות ממנו ואולי אף מקדימות אותו. זאת ועוד: הבחירה, כהתבלטות מכל הבחינות, פירושה לא רק להיות ניכר ונבדל מאחרים, אלא גם להיות מטרה לביקורת חמורה הרבה

הבחירה והסגולה פירושם להיות נבדלים, אחרים, ובמידה רבה - גם לבד, או בבידוד. הנכונות לבדידות הזו, גם אם היא בדידות של פסגה, היא צעד קשה.

יותר. ביקורת חמורה זו אינה בהכרח מצדם של אלה המקנאים והשונאים: הקב"ה עצמו אומר, שעצם מעמד הבחירה מחייב וקובע את תשומת הלב היתירה, המיוחדת. דברים רבים, שעליהם ניתן לעבור בשתיקה ביחס לאחרים, אינם ניתנים שלא להיזכר ולא להיראות כאשר מדובר בבעל המעמד

המיוחד של הבחירה.

נוסף על כך יש לעם הסגולה גם משמעות אחרת, מקיפה יותר. הבחירה והסגולה פירושם להיות נבדלים, אחרים, ובמידה רבה - גם לבד, או בבידוד. הנכונות לבדידות הזו, גם אם היא בדידות של פסגה, היא צעד קשה. יחידים, כמו גם עמים שלמים, אינם רוצים להיות כל העת רק במצב של בדידות. אנשים פרטיים יעשו לפעמים מאמצים מכל סוג כדי להתבלט מתוך הקהל, כדי להיות אחרים; ובכל זאת הם רוצים שהנבדלות הזו לא תהיה אלא תו, סימן היכר כלשהו, אבל לא גורם של בדידות. ואילו להיות במצב מתמיד של "סגולה" פירושו להיות לבד, כפי שהעיד עלינו נביא הגויים (בלעם, בספר במדבר כג,ט): "הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב". לבידוד הזה יש תוצאות מעשיות רבות. הכלל הגדול איננו יכול, ואף איננו רוצה, להגן או לשמור על אלה שהם לבד. היות לבד גם מוליד בכל מקום תחושה של זרות, ופעמים אף של שנאה, הנובעות מאי-יכולתו של הנבחר להשתלב בתוך המרחב הכללי - חוסר יכולת שאיננו נעוץ בהכרח בקושי או בבעייתיות פנימית, אלא נובע מעצם הבחירה.

התנאי האחר שבקבלת היהדות הכללית הוא להיות "ממלכת כהנים". לאמור: עם ישראל יוצא בכך ממסגרתן של האומות האחרות, באשר קיומו

איננו כשל אומה סתם, אשר ההצדקה למציאותה ולקיומה הוא בעצם חייה. ציבור לאומי מכל סוג שהוא, יכולות להיות לו מטרות שונות, בין בקיומו ובין במפעלים שונים שהוא עושה; ואולם בעיקרו של דבר, קיומו הוא בתוך עצמו ובשל עצמו. להיות ממלכת כהנים פירושו שעם ישראל, כעם, מקבל את התפקיד להיות משרתי ה' בעולם - או, בלשון הנביא (ישעיהו מג,יב ועוד) "עֲדִיו" של הקב"ה. אלו הם אנשים שתכליתם הלאומית הכללית היא להיות הנושאים של שם ה' בעולם; אלה שהעיסוק בעבודת ה' אינו עבורם חלק - חשוב או בלתי חשוב - בתוך מערך חייהם, אלא אומה, שתכלית קיומה הוא בהיותה מכוונת כלפי עבודת ה', וכל שאר מרכיבי קיומה אינם אלא טפלים ובטלים למטרה הזאת. באומה כזו, מקדש ה' איננו מרכז דתי עבור העיסוק הדתי של העם, אלא הוא מרכז חייו, הדבר היחיד נמצדיק את קיומו; שהרי זהו תפקידו של הכהן: להיות משרת ה'. הכהן הוא זה שמהותו היא בכהונתו, שהחיים הדתיים שלו הם עיקר עבודתו

בוודאי שאף ממלכת כהנים, אם היא ממלכה, דורשת לקיומה את כל שאר הדברים שכל מדינה ואומה צריכות להם, והיא מצריכה עבודה, עיצוב חיי משפחה וחברה, ואפילו מלחמה. ואולם כל ההתעסקויות הללו, גם אם בפועל הם נוטלות את רוב המשאבים ואת רוב הזמן, הן טפלות למגמה ולמטרה

העיקרית: להיות כהנים משרתי ה'.
העם כולו הופך איפוא להיות מסדר
כהונה אחד בעל מטרה מסוימת בתוך
מציאותו, ותפקידו, בעצם קיומו, הוא
להיות כהן.

משמעות הדברים אינה במבנה
החברתי של האומה. אומה מסוימת
יכולה להיות בעלת מבנה של משטר
דמוקרטי, או להיות מונהגת בידי
קבוצות דתיות או בכל דרך משטר
אחרת; קיומה של האומה הזו עצמה,
כאומה, יכול גם להיות מודרך ומכוון
על ידי שיקולים דתיים. ואולם כל אלה
הם תמיד דברים חיצוניים, נוספים, מעין
בניין-על של התרבות הבסיסית. גם
הקיום היהודי יכול להתנהל בדרכים
שונות, כמו אנרכיה, או מלוכה אשר
בראשה עומד מלך - שאיננו כהן ואין
תפקידו להיות כהן, אריסטוקרטיה או
דמוקרטיה. ואולם הן המבנה השלטוני
והן העיסוקים המסחריים והתרבותיים
אינם אלא טפלים לתפקיד העיקרי,
שהוא - להיות "כהנים".

בתפיסה הזו של ממלכת כהנים נעוצה
גם תפיסה אחרת. בדרך כלל, הכהן
הוא חלק של חברה רחבה יותר; וגם
עם ישראל, "ממלכת הכהנים", הוא
הכהן של העולם, של האנושות כולה.
הכהן איננו ממלא את תפקידו רק עבור
עצמו, אלא גם כשליחם של אחרים, יש
לו תפקיד מסוים במערכת הכוללת.
כשם שבכל אומה, וגם בישראל, יש

כהנים, שתפקידם וייעודם העיקרי הוא
להיות משרתי ה', לעבוד אותו, להביא
את דבריו לעם ולהיות כעין נציגים של
הכלל לגבי הקב"ה, כך עם ישראל יש
לו תפקיד בעולם: להיות הכהן של
העולם. וכדברי הנביא (ישעיהו סא,ו):
"ואתם כִּהְנִי ה' תִּקְרְאוּ, משרתי אלקים
יֵאָמְרוּ לָכֶם".

התפיסה הזאת, כפי שהיא מתוארת
בספר ישעיהו כתפיסה כלל עולמית
היא, כמובן, תיאור של מצב אידאלי,
חלק של ימות המשיח, של אותזמן שבו
העולם מגיע להכרה בדבר התפקיד
והייעוד היהודי. אלא שכהונתו של הכהן
אינה באה לו משום שהוא נבחר בידי
אחרים להיות כהן, אלא נובעת מעצם
מהותו כמשרת ה'. לאמור: עבודתו היא
עבודת קודש, הנעשית למען נוכחותו
של ה' בתוך המציאות. עבודה זו
נעשית, במידה מסוימת, בשמם של כל
האחרים - בין במצב האידאלי, שבו הם
מודים בכך ונזקקים לכך, ובין כאשר
אין הם מודעים לתפקיד הזה כלל.
עבודת הקודש של הכהן בנויה בראש
ובראשונה על הכרתו-שלו בכך שהוא
חייב הוא לשמש בתפקיד זה, ושכל
קיומו אינו אלא להגשמת מטרה זו.

מבחינה זו, כך גם עם ישראל: באשר
הוא ממלכת כהנים, הרי הוא כשלעצמו
עם נושא אלוקים; העם כולו, וכל אחד
מן הפרטים שבו, מייצג ושליח של
האלוקי בעולם. משום כך, כאשר הוא

היהודי, כהני ה', גם כמייצגיו של הקב"ה בתוך העולם, שמעשיהם - לטוב ולרע - מצטרפים ומתייחסים אל שמו של הקב"ה, שהרי הם נושאי שמו, ושמו נקרא עליהם. "ממלכת כהנים" היא איפוא הממלכה, האומה, שכל-כולה אינה אלא בתפקידה להיות כהנים.

התנאי השלישי של הברית הוא להיות "גוי קדוש", ואף בכך יש כמה משמעויות נבדלות המגיעות לכדי שלמות אחת. מצד אחד, "גוי קדוש" פירושו שהתפקיד הזה של כהונת עולם, המוטל על עם ישראל, איננו תפקידים של אנשים מסוימים ומיוחדים בתוך העם, אלא של העם כולו, על כל פרטיו, למגדול ועד קטן. משמעו של דבר שאין היחיד יכול לומר שהנושא, או הכהונה, אינם מעניינים אותו, שהם לא עניינו ולא שייכים לעיקר עיסוקו. "גוי קדוש" פירושו עם שלם שכולו קדוש, שכולו מיועד לקדושה, ושכל אחד מחלקיו ממלא תפקיד במסגרת הזו.

אמנם, גם בתוך עם ישראל יש חלוקה של כהנים שיש להם תפקידים ריטואליים, פולחניים, של החכמים המלמדים את האחרים או פועלים ביותר בכיוון הזה. אך בסופו של דבר, בעלי התפקידים המיוחדים אינם מוציאים את שאר האנשים מכלל החובה וההתחייבות. קבלת תפקיד מיוחד כשלעצמה - בין שהיא מורשתית או תוצאה של בחירה או של כישרון

פוגם בעבודתו-שלו, או פוגם את עצמו בעיני אחרים, אין זה רק זלזול בהוויתו האישית, אלא הכפשת תפקידו, ומשום כך - גם הכפשת שמו של הקב"ה בעולם. כאשר אדם מישראל עושה מעשה שאינו הגון - וככל שהוא מזוהה יותר עם מהותו היהודית כך נעשית משמעות מעשיו בולטת ביותר - הרי

"גוי קדוש" פירושו שהתפקיד הזה של כהונת עולם, המוטל על עם ישראל, איננו תפקידים של אנשים מסוימים ומיוחדים בתוך העם, אלא של העם כולו,

הוא עובר את העבירה החמורה, המוגדרת בלשון חכמים כ"חילול ה'". ולהיפך: במעשים גדולים הוא מקדש את שם ה'. עצם קיומה של האומה אינה לשם כבודם של אנשים פרטיים או אף של עם מסוים, אלא כבודו של הקב"ה בעצמו. רעיון זה, המובע בצורה אחת בתורה ובצורה חריפה ובולטת יותר בספר יחזקאל מעמיד את העם

אישי - אינה פוטרת את האחרים ממילוי חובתם. ההיררכיה הפנימית הזו היא חלק מחלוקת תפקידים משנית בתוך מסגרת כללית, המכוונת לאותן מטרות עצמן. וכשם שהכהן הגדול אינו פוטר את שאר הכהנים מחובת כהונתם, כשם שמפקדי הצבא וקציניו אינם פוטרים את שאר החיילים מחובת הלחימה, כך אותם אישים שיש להם תפקידים מיוחדים אינם פוטרים את האחרים, אלא אך מאחדים את החובה הכללית בדרך מעשית כל שהיא.

משום כך לא היה, ולא יכול היה להיות קיים בתוך עם ישראל מעמד של נושאי תפקידים דתיים בעלי מעמד לעצמו. ללא ספק היו, וישנם, נושאי תפקידים כאלה; אלא שהם בשום פנים אינם מהווים קבוצה נבדלת לעצמה, משום שחובת הכהונה היא חובתו הכללית של העם כולו. אותם אנשים המתבלטים בעבודתם אינם אלא דוגמא לאחרים, הצריכים לעשות כמעשיהם ולהידבק בהם. ואמנם, שכבת ההנהגה שהיתה קיימת במשך הדורות - החכמים ותלמידיהם - לא זו בלבד שלא היתה שכבה סגורה, אלא שבמהותה היא מכוונת ומחויבת ללכת ולגדול. גם אם בפועל קיימים אנשים - בין שהם מעטים ובין שהם רבים - שאינם מודעים לחובותיהם, או אינם מסוגלים למלאן בשלמות, הדבר הזה נתפס כסטייה, כחוסר יכולת לעשות את הדברים הנכונים - או, לכל היותר,

כמצב ארעי. שכן בסופו של דבר, התפקיד והחובה הם תפקיד כללי; לא תפקידם של בודדים שהם כהני ה' ומשרתיו, אלא של "גוי קדוש" - לאמור: של אומה שלמה, שכל-כולה מכוונת לעניין של קדושה.

הגדרה זו של גוי קדוש יש בה גם צד נוסף. כהן, ככהן, בעצם ממלא תפקידים פולחניים. בין שהוא מקריב קרבנות במקדש ובין שהוא ממלא תפקידים ריטואליים ומקודשים אחרים, התפקידים הללו קשורים למעשים של פולחן. ואילו ההגדרה "גוי קדוש" מפקיעה את הדברים מכלל החלק הפולחני, שכן "גוי קדוש" משמעו לא רק בהיותו כולל את כל הפרטים, ולא אנשים מסויימים בלבד, אלא גם בכך שהוא כולל את כל מערך החיים כולו, ולא רק חלק מסוים מתוכו. אומה קדושה היא זו שלא רק עוסקת, במידה רבה או מועטה במעשה פולחן, אלא זו שכל מעשיה, כל דבר ודבר שהיא עושה, חייב להיות מוטבע בחותם של הקדושה ולהיעשות במסגרת של קדושה.

אכן, מערכת המצוות של היהדות מתייחסת רק בחלקה למה שאפשר לכנות בשם פולחן דתי כשלעצמו. מערך המצוות בהיקפו הגדול - תרי"ג מצוות - הגם שחלק ניכר מתוכו קשור בדרך זו או אחרת לעבודת הקודש, הרי רובו אינו מתייחס לעבודה זו. רובם

הכלליים והפרטיים, של כל אחד ואחד מבני האומה.

בדימוי עתיק, הנזכר כבר בספר שמות, קרוי עם ישראל בשם "צבאות ה'", והוא נותן משמעות נוספת לדרך ההתנהגות הזו. עניינו של איש צבא אינה בהכרח בביטול הפרטיות של אישיותו העצמית שלו, אלא בהכפפת כל המעשים, כל דרכי החיים, מראשיתם ועד סופם, למסגרת של משמעת, אשר בה לכולם יש, בסופו של דבר, מטרה אחת: לשמש אמצעי לכך שכל יחיד ימלא את מכלול התפקידים המוטל עליו בהיותו בצבא זה, כל זמן שהוא משרת בו. אף המערך של מכלול המצוות של היהדות הוא ביטוי לתפיסה כוללת זו של התפקיד.

התנאים הללו שלפני מתן התורה הם, איפוא, המסגרת הכוללת, ההסכמה העקרונית לגבי התפקיד והייעוד, וכל הפרטים ופרטי הפרטים הבאים לאחר מכן הם הסברים והגדרות של דרכי הביצוע. כאשר קיימת נכונות עקרונית-כללית לדברים הללו, הרי הפרטים והגשמתם אינם אלא פועל יוצא של ההסכמה והקבלה העקרונית הזאת. דברי הברית הללו הם פנייה לכללותו של עם ישראל, והם פונים אל ציבור, ממלכה, גוי. ואולם התפיסה המכלילה הזאת של האומה אינה מדברת דווקא על מסגרות מסוימות של מדינה או של אומה שלמה. קיומן השלם תלוי בהסכמה הכללית של העם כולו.

הגדול של האיסורים ושל המצוות המעשיות מכון כלפי מערך החיים הכללי, והוא קובע הנחיות של קדושה לא רק ביחס לדרך שבה מתפללים או עושים כל מעשה של פולחן, אלא גם לגבי מהלך החיים כולו, על כל פרטיו. הוא מכתב כיצד לנהוג בזמן קימה

**להיות "גוי קדוש"
מתבטא לא רק
בהתייחסות כלפי ממד
מסוים של קדושה,
אלא בהחדרת הקדושה
לכל דרכי החיים,
הכלליים והפרטיים,
של כל אחד ואחד
מבני האומה.**

ובזמן שכיבה, באכילה ובעבודה, במשא ומתן כלכלי או במלחמה, במה שראוי ולא ראוי לאכול, ובמה שראוי ולא ראוי לעשות ביחסי מין. להיות "גוי קדוש" מתבטא, איפוא, לא רק בהתייחסות כלפי ממד מסוים של קדושה, אלא בהחדרת הקדושה לכל דרכי החיים,

העבודה המרובה הנדרשת להיעשות משמו של הקב"ה עבור העולם כולו היא תפקיד, שרק עם שלם המכוון לכך יכול למלא אותו בשלמות; ואולם בעיקרו של דבר, כל ההגדרות הללו אינן משתייכות או מצטרפות למערך לאומי דווקא. כל אחת מהן יש לה, מצד עצמה, משמעות והשלכות לגבי חייו של כל יחיד ויחיד, בכל תפקיד שהוא ממלא ובכל מקום שהוא נמצא בו. יתירה מזו: התפקיד המיוחד של "ממלכת כהנים וגוי קדוש" אינו יכול להתבצע על-ידי עבודה של ציבור, אלא אם כן כל הפרטים המרכיבים אותו לא רק משתפים פעולה, אלא הם שותפים לאותה מטרה עצמה, וממלאים את התפקידים המוטלים עליהם מכוחה.

זאת ועוד: כשם ש"ממלכת הכהנים" אין לה קיום אלא כאשר היא מורכבת מכהנים, כך גם "עם קדוש" יכול להיות רק צירוף של פרטים, שכל אחד מהם רוצה ומשתדל להיות קדוש. ועל כן המשמעות של הדברים הללו היא בראש וראשונה אל היחידים, אל הפרטים המרכיבים את המכלול. משום כך, דווקא בשעת קבלת הברית הזו לא הייתה הרצאת הדברים רק בפני קבוצת מנהיגים, כדי לקבל את הסכמתם לנקוט דרכי פעולה כלשהן, אלא - "ויענו כל העם יחדיו". לאמור: כל העם כולו, על כל היחידים שבו, חייב להיות שותף לדברים הללו, כדי שלמבנה הכללי תוכל להיות משמעות.

קבלתם של הדברים הללו אינה קלה כל עיקר, משום שהדרישות הללו מטילות מעמסה גדולה מאוד על כל פרט ופרט. אכן, המעמסה המעשית של קיום מצוות - רבות ומפורטות ככל שתהיינה - אינו אלא הצד החיצוני, והטפל, שבדבר. הקושי הבסיסי הוא בקבלת החלטות, שיש בהם התניה ובנין של כל החיים כולם לקראת מטרה זו.

ההגדרה הכללית של הדברים, כפי שהיא מנוסחת אצל חז"ל, היא "קבלת עול מלכות שמים". הביטוי הזה מראה, כי קבלת מלכות שמים אינה עניין של השמעת סיסמא או ביטוי התלהבות; אדרבה: אפילו הסכמה עקרונית פירושה קבלת משא, שבשום פנים איננו קל או נוח. ואמנם, בדברי חכמים קבלת עול מלכות שמים קודמת, בזמן ובמהות, לקבלת עול מצוות. קבלת העול הזו משמעה - גם כלפי כל יחיד - קבלת הנבדלות, האחרות, קבלת העניין של להיות סגולה. שהרי סגולה זו, עם כל זה שהיא מקנה למחזיק בה הרגשה של עליונות, היא גם מחייבת אותו להכין את עצמו לבדידות הנובעת מכח הבחירה הזאת, לעובדה שבכל עת ובכל דרך שינסה לפעול הריהו בעצם אחר, שונה, זר כלפי העולם; וגם לכך שהוא כולל בתוכו את הייעוד של הכהונה, לאמור: את התפיסה שעיקר המטרה ועיקר העבודה - הן בקיום הפרטי והן בקיום הלאומי - הוא

בעבודת ה'.

חייו של אדם פרטי יכול שלא יהיו מוקדשים כולם או רובם לנושא זה, וייתכן שמהלך חייו ומגבלותיו יביאו אותו לכיוונים אחרים; ואולם כל אלה נתפסים כדברים העוטפים את המטרה העיקרית, אמצעים המאפשרים את קיומה והנותנים לה קיום בתוך החיים המעשיים. ואולם בסופו של דבר, הבחירה היא הקובעת את אופן הגדרת ערכי החיים, והיא המציבה את הערך הזה של עבודת ה' לא כטפל, אלא כמטרה עיקרית בחיי הפרט. לפיכך השאלה הקובעת היא, האמנם הוא מגשים וממלא את מטרת קיומו - או שאינו עושה כן. יהיו הישגיו בדברים אחרים אשר יהיו: כאשר אין הוא ממלא את תפקידו העיקרי, הרי לפי הגדרה זו הוא איננו שלם; וככל שהוא ממלא אותו יותר הרי זוהי הצלחתו, ניצחונו בדרך חייו-שלו. כל אלה הן ההתייחסות לא אל צד מסוים, אלא אל מערך החיים כולו כביטוי של קדושה, מערך אשר כל פרטיו נמדדים על-פי קנה המידה הזה. אמת מידה זאת מתגלה משום כך בכל תחום, בכל חלק של החיים.

מובן שלא כל אדם - ולפי הגדרה מסוימת שום אדם - יכול להגשים את ההגדרה הזו בשלמותה; אך עצם התחושה שחובה זו מוטלת עליו, היא עצמה חלק מהמהות של היות "גוי קדוש". התפיסה הכללית הזו, כמו גם

מכלול הדברים הזה, אינם פשוטים ואינם קלים. בוודאי יש יחידים, שמעצם הווייתם קשורים יותר וקרובים יותר אל הדבר, ועושים את כל אלה בתמימות רוחם, מתוך רצייה עצמית המקבילה לבחירה הכללית, בעוד שעבור אחרים המהות הפנימית הזו של היות יהודי היא נושא של מאבק תמידי. במאבק זה נמצא מצד אחד העולם כולו, אשר לכל היותר רק משתף פעולה ולפעמים הוא זר לגמרי, והאדם עצמו, על כל מאווי ותשוקותיו הפנימיים, המשתוקק לדברים אחרים; ומן הצד האחר נמצאים התפקיד והייעוד.

ייתכן שאדם מסוים, אנשים רבים, ואפילו חלק גדול של העם, ינסו לברוח ממהותם הפנימית הזו, להתכחש לה, או להמיר אותה - בשלמותה או בחלקה - במטרות אחרות ובערכים אחרים. ואולם כל ניסיון כזה של בריחה והתכחשות, גם אם הוא מצליח למעשה, הריהו כישלון מן הבחינה הפנימית, לאמור: הוא התכחשות לא רק לעבר, למסורת או לחובה לאומית מטושטשת כלשהי, אלא בריחה מעצם המהות. התמורות והשינויים שיחיד או רבים עושים הם, בסופו של דבר, מסכות, התחפשות, חיקויים, המרת מהות האני בדמויות אחרות. יציאה זו עשויה, כאמור, להצליח באופן חיצוני, אך משמעותה היא, בעצם, סוג מסוים של התאבדות, שלילה של המהות העיקרית, בריחה מן האני העצמי.

על לבבך

דברים אל היחיד

יש סיפור יפה, כנראה שהוא על הרבי מצאנז.
אישה עניה יושבת בשוק ומוכרת תפוחים. בא
גזלן, והתחיל לקחת לה את התפוחים. אז היא
התחילה לבכות.. בא הרבי ושואל אותה: 'למה
את בוכה?' אז היא אומרת: 'הוא לוקח את
התפוחים.' עונה לה הרבי: 'תיקחי גם את לפחות,
שלא ייקח את הכול...'

(שיחה בישיבת תקוע, ט"ו אדר א' תשס"ח)

מלחמה פנימית

מתוך הספר

'the strife of the spirit'

בשים שעיסוקם הוא בענייני הכלל אלא בכל פרט ופרט. רמת הדרישות והציפיות החומרית אשר הכל (ובכללם גם רבים המטיפים ואפילו "מוכרים" שלוות נפש) שואפים לה היא גבוהה מאד. והיא מחייבת בהתאם לכך מאמצים בלתי פוסקים כדי להגיע אליה. שבירתם של ערכים מקובלים, חוסר האמון כלפי מסגרות ישנות יוצרים גם מבוכה וגם רמות שונות (ואפילו מנגודות) של ציפיות. וכתוצאה מכל אלה האדם המודרני הוא מתוח, לחוץ ובלתי מאושר. המתח החיצוני הזה רובץ כמעט על כל אדם ומכביד על כל אחד את חייו. הבית והמשפחה, חברת ידידים ומעשים טובים הולכים ונעלמים, או משנים את צורתם באופן דרסטי. ובמידה שהם קיימים הרי הם אך מצטרפים אל גורמי התחרות והמתחחות האחרים. ומשום כך, מה שאדם מחפש לאחר כל המתח והסער מבחוץ ומבפנים הוא - שלווה, רגיעה, שלום, לפחות עם עצמו.

כל הגורמים הללו מסבירים על שום מה קיים ביקוש כה רב לשלוות הנפש

שלוות הנפש היא בימינו אחד האידיאלים החשובים של החיים. מנהיגים דתיים ופסיכולוגים, ראשי כתות ומודעות פרסומות, כולם נראים כמסכימים ששלוות הנפש היא הדבר שצריך להשתוקק אליו, וכמובן כי ביכולתם במידה זו או אחרת, לספק אותו. מנוחה ושלוות נפש אינן עוד עניינם הבלעדי של בתי מרגוע ונופש, של סנטורים למחלימים ממחלות גוף ונפש. שלוות נפש נחשבת לא רק למצב נעים ורצוי אלא ליותר מזה, לאידאל רוחני, למטרת חיים גדולה. ההישג הגדול של שיטות הגות, המטרה הנכספת של העוסק במדיטציה היא להגיע למצב הנעלה הזה-שלוות הנפש.

הסיבות להשתוקקות הזו אחר שלוות הנפש אינן קשות להבנה. החיים המודרניים, ובייחוד החיים האורבניים בתוך עולם מלא סערות פוליטיות וכלכליות, חוסר בטחון ואיומים בדרגות שונות הם חיים בלתי שקטים. מתחי החיים הנובעים מן החוץ נוגעים לא רק במסגרות פוליטיות גדולות או

לגבי משמעות השלום כהוויה רוחנית-נפשית. שלום שאינו מחזיק בתוכו כל תוכן, שלווה שאין בה כל מובן, מנוחה שאין עמה קדושה-כל אלה הם כלים ריקים. וככל כלי ריק, במקרה הטוב ביותר הם רק הכנה לדבר מה נוסף, לתוכן הממלא את הכלי. ובמקרים רבים הכלי הריק נעשה משכן עבור

**המצב של שלום הנפש
ככל שהוא עשוי להיות
קל ונעים למי שנלחץ
מכל צד על ידי מתחי
החיים מכל הסוגים,
אינו יכול להיחשב
כדרך לעצמו-כל עוד
מטרת החיים איננה רק
ברייחה מהם**

כל הבא ביד, שקצים ורמשים או זוהמה ממלאים את החלל שאין דבר אחר אשר ימלאנו. שלום ריק שבגופו אף הוא פועל בצורה דומה, אמנם המתח והלחץ אינם נראים עוד לעין- אבל במקומם לא בא עוד כל דבר

ועל שום מה כה רבים הם המחפשים ומבקשים אותה יותר מכל דבר אחר. הצורך, הפיסי כמעט, לשקט ולהרפיה מקבל עד מהרה לא רק לגיטימציה אלא אף חיזוק ועידוד פסיכולוגי, פילוסופי ודתי. מתח ומתיחות מכל סוג הופכים להיות לא רק בלתי נוחים אלא גם נתפסים כמזיקים ויותר מזה: פגומים מן הבחינה המוסרית. שלום ושקט הם המרכיבים הגדולים של השאיפה האנושית, והשאיפה הרוחנית בכלל זה.

ודאי, החיפוש והשאיפה עד לשלום בכל המובנים היא עתיקת יומין, וימיה כימי האדם. וכמוהו גם הצבת השלום כערך בעל חשיבות גדולה ואף על פי כן יש הרבה מקום להרהר בדבר טיבו של שלום הנפש, ובדבר מקומו בתוך ההיררכיה של הצרכים האנושיים. ובראש ובראשונה - עיון מסוים בדבר עצם טיבו של שלום זה. חכמינו בתוך פרק שלם המדבר על כל הצדדים היפים והטובים של הלשום נותנים הגדרה חשובה אחת: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום". המאמר היפה הזה הרואה את השלום בתורת הרקע, הבסיס של כל ברכה, נותן עם זאת גם סיווג מסוים: השלום הוא כלי מחזיק ברכה. אולם כאשר אין השלום מחזיק ברכה הריהו נעשה, ממילא, מעצמו - כלי ריק. דבר זה נכון לגבי השלום בהיקפו הכולל, במובן הבין מדיני או הבין אישי והוא נכון גם

נאמר בו "כי טוב לכלב החי מן האריה המת". הנימוק שניתן שם לדבר מעלה את המומנט של אפשרות השינוי, גם כאשר הוא מבוטא בצורה מרירה וקשה- "כי החיים יודעים שימותו והמתים אינם יודעים מאומה". ובמילים אחרות, כל עוד מתקיימת פעילות, כל עוד קיים מאבק, גם אם המאבק הזה איננו בדרגה גבוהה כל עיקר גם כאשר הקיום הלוחץ אינו יותר מזה של הכלב החי" - עדיין יש בו עדיפות על השלום והשלום הריקים של המוות' שלום שאין מעבר לו עתיד, שלום שאין בתוכו תוכן אחר.

הצד העקרוני בדברים אלה הוא בשאלה של העמדה סולם ערכים מסוים. כאשר קיימת מערכת שיש בה מטרה סופית של הישג כלשהו, בין שההישג הזה הוא ארצי וחומרי, בין שההישג הזה הוא רוחני ונפשי (ידיעה, אמת, אהבה) ובין שהוא דתי (הארה אלוקית וכיוצא בה) הרי כל מצב צריך שיערך וישקל לפי המידה שבה הוא מקרב את האדם לקראת אותו הישג, ולא לפי מידת הנוחות שבו.

ובענינו המצב של שלום הנפש, ככל שהוא עשוי להיות קל ונעים למי שנלחץ מכל צד על ידי מתחי החיים מכל הסוגים, אינו יכול להיחשב כערך לעצמו-כל עוד מטרת החיים איננה רק בריחה מהם. שלום פנימי או מאבק נפשי, השלום והמתח צריכים

חיובי. נוצר חלל ריק הויה ללא מאמץ ולא חשיבה, כל הויה שאיננה לכשל עצמה חשובה יותר או טובה יותר ממה שהיתה קודם לכן. חיים שהיו תחילה מלאים מאבקים ומתחים, לחצים ופחדים, בלא שיהיה לחיים עצמם תוכן או עניין משלהם עשויים להשתחרר מכל המערכת הזו-אבל להישאר ריקניים, חסרי תוכן וחסרי משמעות כפי שהיו קודם לכן. ויתרה מזו, מאמץ, לחץ ומתח עלולים להיות בלתי נעימים (ובודאי שהם באים ללא מנוח וללא רגיעה, אבל המתח והלחץ עצמם גם יכולים להוביל לכיוונים שונים, ליצור שינויים בעלי משמעות ובעלי ערך. מצב של שיווי משקל, של שחרור שלם כזה עשוי להיות גם מעין מצב סופי - הבאת אדם לידי מציאות שבה שוב אין מקום לשום דבר, ובמילים אחרות- השלום של המוות.

ראיית שלום הנפש לא רק כערך אלא כערך עליון, כעין מודד של שאר התחומים והממדים, אינה רק בלתי שלמה ובלתי מספקת. היא כוללת בתוכה גם אלמנט של סכנה ממשית של העמדת הריק כאל עליון, כאשר האל הזה אינו אלא שלילה גמורה, שלילה של רע - ויחד עמה שלילה של טוב - העדר של מתח והעדר של דחף כלשהו. הזיהוי של החיים והטוב ולעומת זאת המוות והרע המופיעה בתורה מקבל דימוי אחר, פחות נשגב והרבה יותר ארצי בספר קהלת כאשר

להימדד לפי היותם מסוגלים להביא את האדם לקראת מטרתו. ומן הבחינה הזו המאבק הפנימי, המלחמה בתוך הנפש פנימה יכולה להיות דרך לקראת השגתם של דברים, שאינם יכולים להיות מושגים אלא בדרך זו.

המלחמה הפנימית איננה דרך קלה אף לא נעימה. בכל מאבק קיים ראשית כל סיכון, הסיכון שהמאבק לא ייגמר בניצחון של הצד הטוב יותר. כל נסיון לפרוץ, לעלות ולהגיע לנקודה גבוהה יותר של קיום לא רק שאיננו מצליח תמיד, אלא לעתים הוא מביא לפילה חמורה יותר לירידה גדולה אף מאשר נקודת הראשית. וכמובן, דרך זו איננה נעימה. מאבק, מכל סוג, בין מבחץ בין בתוך האדם פנימה איננו גורם עונג או אושר. יתרה מזו, טיבו של המאבק הפנימי הוא בזה שאין לו סיום ונקודת ניצחון אחרונה. גם כאשר נמצאת תשובה לשאלה הרי היא פותחת מעצמה פתח לשאלות רבות אחרות. עם זאת, בכל עת שאנו מדברים על סולם ערכים מסוים, הרי אין עליה בו אפשרית אלא מכוחו ובסיועו של מאמץ מתמיד, של מתח בלתי פוסק ושל מלחמה פנימית. בצדדים מסוימים הרי זה המאבק של רציות שונות ומנוגדות זו לזו, ובמובן רחב הרבה יותר זו היא המלחמה המתמדת בין הקיים, ההווה, המצב הנתון ובין מה שאיננו קיים עדיין בפועל, מה שצריך להיווצר. האינרציה של המציאות היא עצמה

בכל עת האויב מתמיד שאין דרך לנצחו בצורה מושלמת. מאבק זה של היש במה שאיננו קיים עדיין הוא הבסיס הראשוני לכל מלחמתו הפנימית של האדם, מאבק שאין לו הפסק ושאינו בו, מעצם טבעו, נקודת סיום וסכום.

בכל דיון רוחני רציני עולה מדי פעם השאלה האם יכול אדם בכלל להגיע למטרות כלשהן בלא להזדקק לדרך שו של מלחמה פנימית. שאלה זו איננה שאלה תיאורטית בלבד, למעשה כל אדם שיש בחייו מגמות שמעבר להווה, מגמות שאינן רק המשך ישיר-טבעי של דרך חייו העכשווית מצוי במצב של מאבק. המאבק הרוחני שונה מן המאבק החיצוני, (בין שהוא במלחמה פוליטית, בין שהוא במירוץ לקראת מטרות בחיים החומריים) בכך שאין לו הפסק. ייתכן שתהיינה בו הפסקות קצרות, זמנים של הפוגה ורגיעה-אך כמעט לעולם לא סיום של ממש. יתרה מזו, לא רק שמטרות המאבק הרוחני היו גבוהות יותר וקשות יותר להשגה מאלה של מאבק אחר, מעצם טיבן הן גדולות והולכות עם תהליך גידולו של אדם. ועוד, בתוך מלחמה רוחנית פנימית עצם השקט-הוא עצמו סימן של ירידה ושל נפילה. האדם המנסה במאמץ אדיר להגיע לדרגה רוחנית ומוסרית גבוהה יותר אין לו סכנה גדולה יותר מאשר ההרגשה שהנה כבר הגיע למטרתו. הרגשה מעין זו של שביעות רצון הריהי בדרך כלל הוכחה שאדם

הגאוניות, של יופי מושלם יכולה להיות באדם גם בתחום המוסרי-אבל אף היא איננה ניתנת להשגה על ידי מאמצים. ויש לזכור: אנשים רבים הגיעו ומגיעים להשגים נכבדים ואפילו הרי-גורל בלא שיהיו מעצם מהותם מחוננים בגאוניות מאותו תחום. אלא שלעולם אין הם יכולים לעשות זאת בדרך הקלה, ללא מאמצים. אותם אנשים מושלמים כמוהם כיצירות טבע-אורכידיאה או ציפור גן עדן, מהותם היא עניין להתפעל ממנו, להנות משלמותו - אבל אין הם עשויים לחיקוי.

ויתרה מזו, רק לעתים נדירות יכולים אנשים כאלה להגיע אל אותם גבהים או לאותו עומק של תפיסת אמת. דברים מסוימים ויקרי ערך אינם נקנים אלא על ידי יסורים כאשר המאמץ מוליד מתוכם דברים שאינם מגיעים לידי הרמוניה - ואולי משום כך שואפים ואף מגיעים לרמה גבוהה יותר.

רוב בני האדם, לרצונם ושלא לרצונם, נידונים איפוא לחיים שבהם הבחירה איננה בין שלמות שוקטת וסערה, אלא בחירה בין הליכה לקראת מהותם, תוך כדי מאבק ומלחמה ושקיעה וירידה שאף היא איננה בסופו של דבר מקור לשלוות נפש. במקום לצפות לאיזה מאורע פלא של יציאה מן הבעיות ראוי לו לאדם לעשות את הדבר ההפוך, הדרך האחת שיש בה משמעות להכין את עצמו לקראת מלחמתו הפנימית.

איבד את התחושה לגבי מטרותיו. בכללו של דבר אין אדם עובר אלא ממצב של מאמץ אקוטי סוער לתקופה רגועה יותר של התקדמות שלווה איטית יותר. ומשום כך עולה מדי פעם השאלה האמנם אין כל דרך אחרת? האין איזו דרך, איזו נוסחה שבעזרתה ניתן לפתור את הבעיות בדרך אחרת?

בעיקרו של דבר דומה כי אכן אין דרך פלאים שכזו, דרך שתפתור, תסיים את המאבק הפנימי ללא מרמה. אמנם, מצויים בעולם אנשים המסוגלים לעשות את הדברים בדרך אחרת. אנשים היכולים להביא את הכוחות המנוגדים שבתוך מהותם לידי השלמה פנימית, לידי הרמוניה אמיתית אשר הנגודים שבה נותנים לה תנופה אבל אינם הורסים אותה. אולם יכולת זו איננה תוצאה של דרך או הוראה מסוימת אלא של תכונה נפש נדירה. תכונה זו שאדם לעתים נולד עמה דומה לתכונות דומות בתחומים אחרים-אנשים שיש להם יופי מושלם, יופי שאינו זקוק לסממני עזר חיצוניים כדי להעלותו, כאשר היופי הטבעי מתגלה בכל תנועה ובכל מבע. כמוהם כאנשים שיש להם כשרון גאוני בתחום מסוים-כאשר הם מגלים בעצם את כל מה שיש לדעת באותו תחום. אנשים כגון אלה אף הם כרגיל צריכים למאמץ מסוים, אלא שמאמצם הוא על מנת שלא להשחית את המצוי כבר בתוכם פנימה. אותה נדירות של

חלק מסוים מן ההכנה הזו הוא בעצם הידיעה שאין חיים ללא מלחמה פנימית, וכי אין זו "פורענות" המתרחשת בחייו של פרט מסוים אלא דרך כללית, דרכו של אדם. ובהקף גדול יותר גם מאבקו הפנימי של האדם הריהו בעצם חלק מתהליך חיים גדול בתוך נפשו של אדם, ברמה מסוימת המאבק עשוי להיות מאבק בין טוב ורע, בהיקף אחר - המאבק בין האלמנט האלהי של האישיות ובין האלמנט הביולוגי גרידא שלה. אבל בתחום כולל עוד יותר (שאיננו אלא משלים את התמונה הקודמת, מקנה לה דמות אחרת) יש כאן מאבק שאפשר לכנות אותו במונחים קוסמיים המאבק בין התווה ובין הבריאה, או במונחים פסיים - המאבק בין האנטרופיה ובין החיים. תהליכי החיים, במובן מסוים אפילו הקיום של כל עצם הם מלחמתה של הצורה הדוממת המנסה לשמור על הווייתה שלה, על צורתה, על משקלה, על נפחה, על מרכיביה השונים ועוד יותר מזה בצורה החיה אשר עצם קיומה הוא תהליך מתמיד לא רק של שמירה על הקיים אלא של עיבוד ועיכול, של השתנות מחומר אחד אל משנהו - על מנת להתקיים ועוד יותר מזה על מנת לגדול. המתח המתמיד הזה בין האפס התווה והיש איננו בנין על או מבנה משני אלא הוא ממהותו של הקיום, בכל דרגותיו, בכל גילוייו. ומשום כך אין אדם יכול לצאת מן המתח הזה ולשלול אותו לחלוטין. אפשר להתעלם ממנו

ולא להכיר בו-אבל אי אפשר להיחלץ ממנו.

ולאמיתו של דבר שאלתו של אדם איננה צריכה להיות כיצד להפטר מן המאבק המתמיד אלא רק איזו צורה לתת לו, באיזו רמה לנהל אותו. מתת הקיום מצוי גם במולקולה של חומר דומם, מתחי גדול ושינוי קיימים באדם כבכל יצור אחר במערכת הביולוגית. יכול אדם שינהל את חייו ואת מלחמתו רקבמישורים הללו, שמאבקיו הרוחניים יהיו אך במישור התייחסות זה. כי אף בדרגה הנמוכה ביותר של רמת מאבק אין אדם יכול שלא לשתף את תודעתו. כל עוד קיימת בו תודעה בכל דרגה-הריה מעורבת במאבקי חייו ובמתח שלהם. ההבדל בין הבריה השפלה החיה על תככים יצרים ואכזריות ובין האיש הקדוש אינו כמציאותו של מתח פנימי של חיים כי אם בדרגה שבה בוחר אדם לשתף את הווייתו המודעת במאבקיו הקיומיים. עוד בטרם שמגיע אדם לבחירה בין טוב ורע הוא מגיע לבחירה יסודית יותר-האם להביא את הסתירה שבקיומו לידי התגלות של צורה רוחנית או מוסרית או לנסות להתעלם ממנה. המרירות והכאב, הקושי והמתח מצויים באשפה כמו בשמים, ובידו של אדם לבחור באיזה מקומות הוא רוצה להתקיים - ולהילחם

מה אפשר לעשות מאמר

ולא מתוך כעס, אלא באווירה של טובה ואופטימיות, הוא בוודאי יפה לנפש. דא עקא שהעצות הללו, שנשמעות מכמה צדדים, לא תמיד הן פועלות למעשה. לפעמים העצה שמייעצים לאדם לקבל את העולם ואת האנשים בתוכו בסבר פנים יפות ובהשלמה היא עצה טובה, שאדם איננו יכול לקיים אותה יותר ממה שאומרים לו: תהיה בריא, או: תהיה צעיר. עקרונית הוא מוכן לקבל את ההמלצה; מעשית, בשבילו היא בלתי אפשרית. ולפיכך, גם אם הדבר מזיק לנשמה, פוגע בשלוות הנפש, ואולי יוצר כיבים במעיים, מכל מקום הוא מצב קיים. וכל זה, מבלי לדבר על אותם אנשים שאולי אינם רוב מניין של האוכלוסייה, אבל הם בפירוש דמויות קיימות, שבעצם יש להם הנאה (אולי קצת פרוורטית) מכעס, ביקורת והתמרמרות. והרי תמיד מצויים אנשים כאלה, שירגישו במיטבם שהם יכולים להביע דברי התמרמרות על העולם ומלואו, או על השכנה.

מכל מקום, אנשים מסתכלים בדברים וחווים בעצמם חוויות שונות, בפרטים

כאשר אנשים רבים ושונים מסתכלים על העולם שמסביבם, על מה שאנשים קוראים "המצב", לא פעם יש להם הרגשה של אי שביעות רצון, ופעמים - גם של כעס. בוודאי שהסתכלות כזאת של ביקורת או רוגז איננה בהכרח נחלת הכל, ויתר על כן: גם אצל אנשים שיש בהם הרגשה כזאת, גם הם נבדלים ברמות של התחושה. הסתכלות כזאת יש לה סיכום קצת מדכדך - לפעמים על העולם בכללו, על המדינה שבה אדם חי, על עיר המגורים שלו, ואפילו על דברים מפורטים מאלה: בית, משפחה, ואפילו אנשים בודדים.

בכללם של דברים, יש בוודאי מקום לשאול אם התייחסות שלילית וזועפת לגבי כל דבר היא דרך ראויה לאדם. גם חכמי המוסר מאריכים לדבר על כך שצריך להעריך אנשים אחרים אפילו יותר ממה שנראה לעין; וכדרך שאמרו חכמים: "הווי דן את כל האדם לכף זכות". ובהיקף רחב יותר הוא נכון בהתייחסות לקהל, עיר או מדינה. גם חכמי הפסיכולוגיה סבורים שיחס של קבלת המציאות שלא מתוך התמרמרות

ובכללים, ומגיעים לשיפוט שאיננו בהכרח לרצונם ולהנאתם, ואשר המסקנה שלו היא שיש דברים מסביב או אנשים בעולם שאינם כראוי. במצבים כאלה יש אנשים שמסוגלים לצאת ולהוציא דברים מכאיבים ומרגיזים, כלומר: מי שרע לו בעיר אחת, יעבור לעיר אחרת, ויש אנשים שעושים כן; והם יוצאים מכל מיני מבנים חברתיים, וממילא מוציאים את עצמם מן הבעיה. לגבי אנשים פרטיים מסוימים, במקרים שונים, יש גם דרך להוציא את המכשול, כלומר: לפטר אדם שמרגיז אותם, או לשים אותו במקום שבו לא יגרום נזק או כעס לאחרים. ברוב המקרים, היכולת לעשות שינויים כאלה אינה נתונה בידנו. גם האנשים התקיפים ביותר אינם יכולים להוציא מן העולם בכללו, או מדרכם-שלהם, כל מדינה או אדם שאינם לטעמם. לחיות בתוך מציאות קיימת, כל עוד איננה גן העדן, פירושו שאנשים נתקלים בדברים שאינם לטעמם. ואף על פי שאותם דברים מרגיזים או מבחילים עדיין קיימים, הם חלק מהמציאות. ולפיכך, סתם אדם בעולם יש לו דברים שאינם לטעמו ואינם לרצונו, והוא יכול להתמרמר עליהם ולא להוציאם לגמרי מתוך עולמו. יש אנשים שכועסים לזמן-מה, יש כאלה שיבטאו את עצמם בלשון חריפה יותר. אבל בדרך-כלל אנשים נוהגים, במכלול הבעיות הללו כפי שנוהגים במזג האוויר: אפשר לדבר עליו, אפשר שלא לאהוב אותו,

ואי אפשר לעשות דבר בעניין זה. ולפיכך, בין כשאומרים את הדברים הללו בדיבור מפורש ובין שהם עניינים שבמחשבה, הסיכום הכללי הוא מעין: דבר מסוים איננו טוב, אבל מה אפשר לעשות?

התחושה של "מה אפשר לעשות" היא תגובת נפש אחת לדברים או למצבים בלתי נעימים. אם הרגשה כזאת היא חריפה יותר, או רחבת ממדים יותר, היא עשויה לגרום לאנשים תחושה כללית של עצבות ואפילו לדיכאון. ומי שאיננו רוצה להיות שרוי במצב הרוח הזה, מנסה ככל יכולתו לשכוח, להתעלם, ולא להתבונן בדברים המכעיסים. אדם יודע שהם קיימים ואז הוא מנסה - בפועל, ובוודאי על דרך ההשאלה - להפנות את מבטו לדברים אחרים. מסתבר שזוהי צורת תגובה מצויה ביותר. אדם איננו רוצה לשקוע בהרגשות שליליות, ולפיכך הוא מנסה לשכוח עצב, כאב, מאורעות של אסון ועצב, שלא להרבות במחשבה על רשעות ועוול, ולהמשיך את חייו - אם לא בשלווה, הרי לפחות בשקט יחסי. התגובה הזאת קיימת לא רק לגבי דברים חיצוניים שאינם חלק מחיינו ואינם פוגעים בנו, אלא לעיתים קרובות גם דברים שהם פוגעים בנו תדיר. אנשים יכולים לסבול משרב או משכן רע, מרעשים וגם מכאבי גוף. גם כאשר הדבר הבלתי נעים נמצא סמוך ואפילו בתוכנו, אנחנו משתדלים

כאמור, התגובה הרגילה ביותר למצבים דברים והוויות בלתי נעימים היא - כך הוא המצב, ומה אפשר לעשות? עם זאת, יש גם דרך אחרת, נתיב אחר של מחשבה, שלגבי אנשים מסוימים הוא תכונה מולדת, ולגבי אחרים הוא דבר נלמד ונרכש, והוא - בהעלאת דברים לשאלה אחרת: המצב הוא כזה וכזה; מה אפשר לעשות? באופן מסוים אפשר להגדיר את תולדות העולם כסיפור המאורעות של אותם אנשים, פרטים או ציבורים, שנתקלו בבעיות והחליטו, שבכל זאת יש מה לעשות. חלק ניכר של ההיסטוריה (אף על פי שספרי ההיסטוריה מעדיפים לא לדבר על החלק הזה אלא על מלחמות ופורענויות) הוא מערכת מתמשכת של פרטים וחברות שלא קיבלו את המציאות כמות שהיא, אלא פעלו בכיוון אחר: מה הם יכולים לעשות כדי לשנות את המציאות. אפילו דבר כמו מזג האוויר, שמעיקרו איננו נתון כלל לשליטתנו, שימש ומשמש גם כאתגר. יש אנשים שניסו לעשות דבר מה לפתור את הבעיה, לפחות באופן חלקי. לא כל האנשים שפעלו בעניין זה ידועים לנו בשמותיהם; רבים מהם נשארו עלומי שם, אולי נשכחים, בערפילים של ההיסטוריה הקדומה. כאשר יורד גשם, באמת אין בכוחנו לצוות עליו שייפסק - גם אם הוא לגמרי שלא להנאתנו. אבל המערה, או הבית, ובאופנים מפורטים יותר - מעיל הגשם והמטרייה, הם תגובות אחרות לאותה

שלא להתחשב בו, כדי שלא להפריע את מהלך חיינו בגללו. בדרכים שונות מגיעים בני אדם למסקנה, שהעולם איננו מושלם, ושכמות מסוימת של אי נעימות וכאב היא חלק מהותי מן החיים. יש רק מקום אחד בעולם שבו אין דאגות, אין מחלות ואין פחדים, והוא - מקומם של אנשים הנמצאים בקבר.

באופן מסוים אפשר להגדיר את תולדות העולם כסיפור המאורעות של אותם אנשים, פרטים או ציבורים, שנתקלו בבעיות והחליטו, שבכל זאת יש מה לעשות.

סך הכל, למרות שהכל יודעים זאת, לא רבים ממהרים להגיע ל"מנוחה נכונה" בבית הקברות, אף על פי שהכל יודעים כי להמשיך לחיות הוא, בעצם, גם להמשיך במידה מסוימת לסבול.

בעיה. אין בידינו רישומים מי היה האיש (או אולי הייתה זו חיה?) שגילה שאפשר להסתתר במערה כאשר יורד גשם; כיוצא בהם, בוני הבתים וממציאי המטריות. אבל כל אלה הם יחידים, או כללים, שנתקלו במצב קיים, שיכלו, בלי ספק, להישאר בעמדה של "גשם יורד; מה אפשר לעשות?" וניסו לפתור אותה מתוך חשיבה בכיוון אחר: גשם יורד; מה אני יכול לעשות? אפשר לומר שתולדות הציביליזציה הן שורה מתמשכת של תשובות כאלה לשאלות שמציגים החיים. מסתבר כי אין מבנים אחדים לצורות התגובה כלפי מצבים קיימים, שהם מצבי מועקה וכאב. הרבה פעמים הפתרונות שנוצרו אינם פותרים את הבעיה מראשיתה, ולעומקה. הרבה מפתרונות החיים הם דרכים שונות, מהן מורכבות ביותר, כדי לצאת ממצאות בלתי נעימה על ידי אופנים שונים שאפשר להגדיר אותם כבריחה. אבל לא פעם יש גם פתרונות שמנסים לפתור בעיה באופן כזה שהיא תיבטל מאליה. כשם שיש מחלות שיש להן ריפוי יש גם כאלה שיש להן מניעה. במובן החברתי הכולל, הרבה מקרים של מרד אינם אלא ניסיונות לפתור בעיה שלא על ידי בריחה אלא על ידי התמודדות ישירה. בעצם, בדרך זו מתנהלים דברים שונים בחיים, שבהיקף מסוים הם מהלכי התקדמות של התרבות, ובדברים אחרים הם מהלכי ההתקדמות של החברה. הפתרונות שנותנים לבעיות הם לפעמים זמניים,

חלקיים ובלתי מושלמים. לעתים קרובות הפתרונות יכולים, כשלעצמם, ליצור בעיות חדשות, שנעשות אתגרים מחודשים לאותו אדם ולדורות הבאים. אבל באופן כללי, כל הדברים הללו, שבמובן מסוים מקיפים את כל חיינו, הם רק יישומים מעשיים של "מה אפשר לעשות".

העמדה או הגישה של "מה אפשר לעשות" היא ביטוי של פאסיביות. פאסיביות יכולה להיות תוצאה של עצלות, של חוסר רצון להקדיש מחשבה לנושאים, וגם של ייאוש. עם זאת, גישה שכזאת היא, בחלקה, גם דרך התנהלות והתנהגות בחיים. הדרך הפאסיבית אינה רק מה שנכפה על האדם, אלא גם נתונה לבחירה חופשית. נטיית נפש כזאת יכולה להיוולד או להישמר בתוך מצבים מסוימים. העבד בבית אדוניו - או, להבדיל, הילד בבית הספר - אינו נוטה לפתח יוזמות חדשות וליצור פתרונות לבעיות קיימות. מתוך ההנחה שבעצם, כמעט כל מה שייעשה לא ישנה דבר, הרי הוא משתדל רק לגמור את יומו בצורה הנוחה ביותר. ומאידך, דרך החשיבה האחרת, החשיבה שמבחינה בבעיות ומנסה למצוא להן פתרונות, אין לה, כרגיל, מסגרות חינוכיות וחברתיות שתומכות בה. חברה שיש בה ריבוד חברתי מסוים איננה מניחה מקום גדול לפתרון של בעיות. חברה מעדיפה שקט שהוא, הרבה פעמים, שמירה על המצב הקיים

ההבדל הוא שאנשים שנמצאים באיזה דיכאון מגיעים לאיזשהו ייאוש, קבלה בדיעבד של מציאות, מתוך ההנחה שאין מה לעשות, ואילו האופטימיים יותר אינם עושים יותר, אבל הם מניחים באופן אחר, שבוודאי "יהיה טוב". בוודאי שמבחינת האופי, וכל שכן - מבחינת התחושות, אין זה נוח להיות מדוכדך, שפוף ושבור. לעומת זאת מי שמלא תקווה, שבטוח שיהיה טוב, או אפילו שחייב להיות טוב, יש לו חיים שמחים יותר. ואולם בפועל, הצד השווה שבשניהם הוא, שאינם עושים מאומה. מבחינה מעשית, בעלי הייאוש ובעלי התקווה מחלקים ביניהם את הצדדים השונים של אי עשייה. ולעומת זאת יש בעלי מעשה, בעלי יצירה ובעלי המצאה שהכוח הדוחף שלהם אינו בהכרח תקווה, אלא אולי צורה אחרת של פסימיות. אותו אדם שאינו מאמין שיהיה טוב, שיכול לראות מסביבו רק עולם חשך ועוין, ייתכן שדווקא משום כך הוא יהיה הפועל. חלוקה מעין זו נמצאת בספרים בין "עצבות" ו"מרירות". אף על פי ששתיהן באות כתוצאה ממצב אחד, בכל זאת פעולתן היא שונה. עצבות בעצמה יכולה להיות משתקת. לפעמים היא מציאות יציבה שאיננה משמחת; לפעמים היא גם מהלך נפשי מתקדם. ההתקדמות, בעניין זה, היא בהעמקה של הרגש הראשוני - עצבות קלה הופכת להיות לעצבות כבדה, עצבות כבדה מגיעה לדיכאון. ככל שהרגש הזה נעשה חזק

והסתגלות לבעיות קיימות. הרבה פעמים יש הנחה שיצירת או מציאת פתרונות היא, בעצם, דבר השייך רק למי שנמצא בראש המערכת. ואולם יש לזכור כי רוב העומדים בראשה של מערכת הם חניכיה של אותה מערכת עצמה. מי שלא חונך וטופח והורגל בפתרון בעיות, לא יגיע לכך כאשר יזדקק לעבודה כגון זו בעומדו בראש. נראה שהמציאות הטבעית בכל חברה (לאו דווקא בחברה האנושית) כוללת בתוכה חלוקה עמוקה בין הטיפוסים. אף על פי שיש לחלוקה הזאת הקבלה פנימית של החילוק שיש בין פאסיביים לאקטיביים, אין היא בכל זאת זהה להם. בוודאי שכל מי שחושב מחשבות בכיוון של "מה אפשר לעשות" הוא אדם אקטיבי יותר; ועם זאת, יש גם צדדים נוספים שבונים טיפוס כזה. אותם אנשים שבכל מצב נתון ינסו להרהר, לתכנן ולנסות דברים שיש בהם משום פתרון לבעיות אינם בהכרח אנשים מסוג אחד. למשל: אפשר היה להניח שאותם אנשים, שיקבלו מצבים קיימים ולא ייאבקו בהם או לא ינסו לשנותם, הם אנשים פסימיים יותר, ואילו האופטימיים יהיו אלה שיחפשו דרכים חדשות, אופנים חדשים, שיטות שבהן אפשר לפתור בעיות כאלה. הרבה פעמים כך הם פני הדברים, אלא שאין זו חלוקה מוחלטת. יש סוג מסוים של אופטימיות שאיננו רק קבלה כנועה של מציאות לא נוחה, אלא קשור לאישיות שמחה יותר.

באישיותו, יש תמיד דרך אחרת להגיב על דברים: לא על ידי קבלתם אלא על ידי ניסיונות לשנותם. אמנם צריך לזכור כי גם זה שעושה מעשים, שמתכנן ומבצע דברים שיש בהם אפשרות של שינוי, לא בהכרח הוא מצליח. הרבה פעמים אותה הגדרה, שיכולה להיות תוצאה של מחשבה מעמיקה, של "אין

**כבר מתחילת בריאת
העולם נאמר "אשר
ברא אלוקים לעשות",
בהטילו בכך מחויבות
גם על האדם "לעשות".
אין זה אומר שכל
העושה סופו להצליח;
אבל שומה עליו, מכל
מקום, לעשות.**

מה לעשות" היא נכונה אובייקטיבית. מצב מסוים איננו ניתן לשינוי; בעיה איננה ניתנת להיפתר. ולפיכך, בסך הכל גורלם של אלה שלא עשו מאומה ואלה שעשו כל ניסיון אפשרי יכול להיות

יותר, בעיקרו הוא משתק יותר, עד שבשלבים האחרונים הוא יכול להוביל לשיתוק כמעט גמור של כל כוחות הנפש. אבל גם כאשר עצבות נשאת במצב אחד, גם אז היא מפריעה לכל פעולה. אמנם אנשים מסוגלים עדיין להיות בעולמם, להמשיך בעיסוקיהם, אבל לא לשנות דברים מתוך יוזמתם. מן הצד השני מצב שלילי, בין שהוא נובע מסיבות חיצוניות אובייקטיביות ובין שהוא רק תגובה פנימית למציאות חיצונית, יכול לגרום להרגשה של התמרמרות, כלומר: להמרצה של פעולה, לעשייתם של דברים. לפעמים זו כמעט תחושה של כעס, שיכול להיות מופנה לאנשים או לדברים והוא גורם, על כל פנים, לעשייה, אפילו לעשייה אגרסיבית. כשם שאנשים שמוצאים את עצמם, אובייקטיבית וסובייקטיבית, בתחתיתו של בור עשויים להישאר במקום זה לאורך ימים, כך יש אנשים שסוג של ייאוש נותן להם כוחות חדשים. ההנחה שלא ייתכן שיהיה מצב גרוע יותר יכולה להיות גם פתח לעשייה נועזת במיוחד. מי שהפסיד את כל אשר לו יכול גם להיות מי שינסה לעשות דברים שלעולם לא היה מעלה בדעתו לעשותם. כלומר: המגיע לעשייה, לניסיונות לעשות שינוי, הוא, באופן פרדוקסאלי, לא התקווה אלא הייאוש.

מכל מקום, ככל שיהיה מצב נפשו של אדם, ועם כל השינויים שיכולים להיות

מסוים נכנעים לנסיבות ואלה שכל עוד רוחם בהם יילחמו בהן - מכל מקום אפשר לומר שיש בזה גם הכוונה מסוימת. כבר מתחילת בריאת העולם נאמר "אשר ברא אלוקים לעשות", בהטילו בכך מחויבות גם על האדם "לעשות". צריך להדגיש שאין בכך הבטחה, אלא ציווי, לאמור: אין זה אומר שכל העושה סופו להצליח; בוודאי שיכול להיות מי שעושה ואינו מצליח; אבל שומה עליו, מכל מקום, לעשות. בלי ספק שאדם יכול גם לכוון את עצמו ולכוון את נפשו לצד זה. אם יש דבר שראוי לו לאדם לעשות, שטוב לו לאדם שיעשהו, שומה עליו לחזור ולנסות כל עוד יש בו רוח חיים לעשות את הדברים הללו. יש להוסיף לכך: בעולם הגשמי יש ערך מסוים, אבל מוגבל, לניסיונות שלא הצליחו, שלפעמים הם לפחות נזכרים אבל בדרך כלל הם נשכחים לגמרי; ולעומת זאת המשמעות של הדברים שנגעים בעולמות אחרים נשארת קיימת גם לגבי דברים שלא הצליחו. כדברי הגמרא: "מי שנתכוון לעשות מצווה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה", שאמנם בעולם שלנו הייתה רק כוונה או השתדלות שלא הביאה לתוצאות, אבל בעולם גבוה יותר הכוונות הללו, הניסיונות הללו, המאמצים הללו, בונים דבר אמיתי יותר.

שווה. עם זאת, בדרך כלל בעיה בלתי פתירה ומצב סופני אינם נפתרים מתוך עצמם, ומי שאיננו עושה דבר אין לו סיכוי שאי עשייתו תביא לפתרון. לעומת זאת, המנסה והמתייגע יש לו, על כל פנים, סיכוי מסוים, אפילו קטן ביותר, למצוא בכל זאת פתח יציאה ממצבו הנוכחי. אנשים שמנסים לברוח מן הצינוק נתפסים או נהרגים, אבל גם יש מי מהם שבכל זאת מצליחים להיחלץ. ייתכן שמבחינה סטטיסטית אין סיכוי לעשות דבר מה; אבל הסטטיסטיקה איננה מחייבת שלא יהיו יוצאים מן הכלל. דברים אלה שייכים ונוגעים לאנשים בודדים, לבעיות אישיות ייחודיות. אבל כיוצא בהם הם יכולים גם להיות ענייניו ומצוקותיו של כלל. כאשר יש כלל, ציבור, לפעמים עולם שלם, שמנסה לעשות דברים במצבים בלתי אפשריים, הרי הוא מגדיל במידה מסוימת את הסיכוי. היחיד עשוי שייכשל במאמציו, משום שמתחילה הסיכוי שלו היה קטן ביותר; אך כאשר הדבר מוכפל פעמים רבות, בניסיונותיהם של רבים, גדלה אז האפשרות שהבלתי אפשרי ייבקע, באיזשהו מקום, ותיווצר אפשרות אחרת. לפעמים מאמציהם של הרבים בנויים זה על גבי זה. ניסיון אחד, גם כאשר הוא נכשל, פותח פתח לאפשרות נוספת, ועם הזמן - גם למציאה של פתרון.

אף על פי שתגובות הנפש הטבעיות הן במידה רבה מולדות - אלה שבשלב

זמני שקט ומשבר

קטע מתוך הספר 'נשמה'

אחרת. התרחשויות כאלה לפעמים נמשכות זמן קצר ביותר, שניות או דקות אחדות של תחושת שחרור או של הצצה מעבר למסך. עם זאת חוויות כאלה, שהן בעצם התגלות של הנשמה אל האדם או אל הנפש, יכולות להיות לא רגעיות אלא להימשך זמן מסוים: ימים, שבועות, ואפילו חודשים.

אלה שכתבו על חוויות ההתגלות הללו (שכאמור, הן התגלויות של הנשמה אל עצמה, ולא חזונות בהווה או בעתיד), מצד אחד הזכירו את התחושה המלווה של אושר, שהיא בולטת, כאשר לפעמים אדם שהייתה לו חוויה כזאת ממשיך בחיים הרגילים שלו ופועל או מדבר כדרכו תמיד - אבל בתוך תחושה של הווה בדרגה גבוהה יותר. עם זאת, במיוחד כאשר התגלות הנשמה הזאת נמשכת יותר מאשר הבזק קצר בתוך המציאות אלא היא משהו מתמשך, כאשר אדם הולך לישון עם איזה חיוך של הרגשה טובה, וגם כשהוא קם למחרת הוא עדיין מרגיש אותה הרגשה. כיוון שהדברים הללו אינם בגדר של מסר מלמעלה, או אמירה

התגלות הנשמה בצורה מודעת, אפילו בדרגות נמוכות יחסית, היא עדיין תופעה בלתי מצויה. רוב בני האדם מגיעים לאיזושהי מודעות של קיום נשמתם, להכרה - פעמים רק הכרה מטושטשת - בעובדה שמלבד ה"אני" שלהם יש גם מהות יסודית שנמצאת בתוכם, אף על פי שאיננה מתגלה. לרוב בני האדם, גילויי הנשמה הם כמו התנוצצות של אור שמתגלה לפעמים ולשניות אחדות, או לזמן ארוך יותר, וגם הוא בדרך כלל דועך והולך. אפשר לדמות את הדברים הללו למה שקורה כשיש אש שאיננה בוערת עוד, אבל היא לוחשת בתוך הרמץ, ומפעם לפעם עולה איזו שלהבת בבת-אחת. התלקחויות כאלה, שלהבת שבמידה רבה היא עולה מאליה, נמצאות אצל אנשים שונים, והן יוצרות בתודעה חוויה מסוימת. במקרים רבים החוויה הזאת היא איזו חוויה של high. לא תמיד חוויה כזו יש בה תחושת אושר ברורה, אבל תמיד יש בה איזו הבהרה, בהירות ראייה ומשהו שדומה להרגשתו של אדם שעומד לזמן מסוים בראש ההר, שהוא רואה ונושם ומרגיש הרגשה

בהם הלאה, בהמשך נסיעתם; ואלה שלא הכינו לעצמם כלים יגלו עד מהרה שהם נמצאים במצב הקודם, שלפני בוא הגשם. כיוון שכרגיל אין בני אדם מקבלים הדרכה כיצד לנהוג בזמנים מיוחדים כאלה, הרי התופעה המצויה היא שאנשים עוברים חוויות כאלה, קצרות או ארוכות, בלא להשתמש בהן להמשך חייהם.

עם זאת, גם כאשר קורה לו לאדם שמביט, לאחר זמן, על מאורעות וחוויות שעבר, ולפעמים אפילו מצטער שלא השתמש באלה כדי לעשות משהו חיובי בחייו, מכל מקום התגלויות הנשמה הללו יוצרות חיזוק מסוים בחייו של האדם. יכול להיות שרגעים כאלה, שאולי אירעו לו לאדם כשהיה צעיר, או בעקבות דברים חיצוניים שקרו בחייו, כבר אינם מופיעים בחייו עוד; עם זאת, גם הזיכרון של חוויות כאלה הוא בעצמו גורם של עידוד, שהרי כאמור, רוב בני האדם ממשיכים ללכת בדרכם, בין שהיא דרך הגונה וראויה ובין שהיא דרך פחותה מזאת, אבל עדיין אנשים מושכים והולכים, ימים ושנים, באותה דרך. תחת שמים שאינם תמיד בהירים וברחובות שאינם תמיד נקיים, ממשיכים בני האדם לצעוד. הזיכרון של רגעים יותר מרוממים של חיים נותן קצת כוח ליגעים להמשיך וללכת. מי שעברו עליו שנים וניסיונות יודע שאין שיטות טובות כדי להחזיר את זמני הקסם הללו, ולא תמיד יכול אדם

מפורשת מכל סוג, עלול לקרות (ואכן קורה פעמים הרבה) שאדם שקיבל מתנה זו בפשטות רק נהנה ממנה, וכאשר היא חולפת ויוצאת מאתו, כפי שדרכן של חוויות כאלה להיות, מסתבר שלא נשאר שום דבר מסוים בתוך האדם כתוצאה מן החוויה הזאת. לא פעם יש געגועים ורצון שהדבר יקרה שנית, אלא שכרגיל אין הוא תוצאה של מעשה מסוים או התבוננות מוגדרת, אלא תופעה שמורגשת לנו, לפחות, כתופעה ספונטנית לגמרי, תופעה שמגיעה, נשאת זמן מסוים, ואחר כך חולפת כמו שהגיעה: בפתאומיות.

אותם חכמים שעסקו בצדדים הללו של חיי הנשמה נתנו, בגדר של עצה טובה אם לא יותר מזה, הצעה: שאנשים ישתמשו בשעות או בימי חסד כאלה כדי להחליט החלטות קבועות יותר לגבי חייהם, לבנות כלים רוחניים שאינם יכולים, אמנם, להכיל את החוויה, אבל יכולים להיבנות ממנה וליצור דברים בעלי משמעות. משלו משל, שבני אדם שטים בים של חייהם בלי מים, מתוך תקווה להגיע לאיזה חוף מבטחים. לפעמים בזמן מן הזמנים מתחיל לרדת גשם, שבוודאי התגובה הראשונה של אנשים צמאים היא לעמוד בפה פתוח ובכפות הדוקות, ולשתות ככל שהם יכולים מן המים הללו. ואולם גשמים אלה סופם להיפסק, במוקדם או במאוחר, ואלה שהשכילו למצוא כלים עבור המים המחיים יוכלו להשתמש

לקוות שאי פעם בעתיד הדברים הללו שוב יופיעו בחייו. אבל עם כל אלה, הידיעה הזאת, אולי הפגישה הקצרה שאדם פוגש את נשמתו-שלו, שהוא יודע שהיא נמצאת גם כשאיננו יכול להגיע אליה, נותנת לו כוח להמשיך.

כלים להכיל את האור

בדרך כלל כשלאדם יש איזושהי התגלות הוא יכול להחליט לעשות שינוי כלשהו בדרך חייו, שלפעמים באופן הרבה פחות דרמטי - מתחיל ללמוד דבר מסוים, לעשות איזה מעשים מסוימים כדי שכל אלה יהיו תוצרים של מה שקרה לו בנשמתו. אז יכול להיות שברגע טוב אחד החלטתי שאני עושה איזה שינוי בחיי, גדול או קטן, ועכשיו אני ממשיך לעשות את הדבר הזה, אף על פי שהחווייה כבר איננה נמצאת ביד, ובכל זאת פניתי ימינה במקום שמאלה, עשיתי מעשה שהוא משמעותי להמשך, או כך וכך דברים מועילים, שקיבלתי אז איזו התעצמות לעשות אותם. כל אלה משאירים חלק ממה שהיה, שהוא לא נופל לגמרי לתוהו: משהו נשאר. בתחום העיוני, בתחום האידיאולוגי, בן אדם עושה בכוח זה - לא רק נשאר במקום עם הרגשת האושר אלא גם זז, מזיז את עצמו לעולם אחר. כל הדברים האלה יכולים להיות משמעותיים מאוד במשך חיים שלמים, אבל הם באים מכוח

ההתעוררות שהייתה לי, מכוח ההארה שהייתה. הם לא מושכים את החוויה אתם, אבל הם תוצאות שלה. כמו מי שניגש לעשות סדר במחסן מבולגן ומלוכלך ששנים לא נגע בו. אז עכשיו יש דבר אחד שנהיה נקי. או שמצאתי שם איזה חפץ אבוד.

יש גם אופנים אחרים של התגלות הנשמה שהם הרבה פחות עניין של נעימות, של נחת רוח, אלא אולי הם ההפך מזה. לעיתים הולכים בני אדם בדרך שאיננה דרך טובה: תאוות קטנות, עצלות, חברה לא טובה, כל אלה יכולים להוליך אדם בדרך שאיננה דרך טובה. לא תמיד הדרך הבלתי טובה הזאת היא דרמטית, לא תמיד יש בה גילויים של רוע קיצוני, ועם זאת אנשים יכולים להמשיך בדרך של חיים שפופים, שאין בהם שום הרמת מבט כלפי מעלה: של ימי עבודה (וימי חופש) שנמשכים במחזוריות, אבל ללא שינוי במהותו של האדם, של "בעל הנשמה". וכך אנשים הולכים לעבודה, שבים מן העבודה, אוכלים את ארוחותיהם, מבלים עם משפחותיהם, וכל זאת - בדרגה שאין בה איזושהו ניצוץ של התעלות. זה נכון לא רק לגבי אלה שיושבים ולומדים במוסדות חינוך במשך מה שלפחות נדמה להם כשנים לאין סוף, אלה שנמצאים באיזשהם תפקידים, פרטיים או ציבוריים, שגם

מסעירים ומפעמים יותר יכול גם הוא לחיות חיים בלא נשמה. לא זו בלבד שאנשים מתרגלים לדברים שונים, וגם אלה שחיים בעניינים שנתפסים בעיני אחרים כמסעירים או מעניינים ייתכן שגם הם מוצאים אותם בסוף כסוג מסוים של שגרה, שאיננה הופכת או מזעזעת עולמות, מכל סוג. אגב, אפשר לומר שהדבר הזה איננו תלוי רק בהגדרתם הפורמלית-החיצונית של דברים, אלא גם בהגדרות של גדרי טוב ורע. אנשים יכולים לעשות מצוות, ועדיין לא להגיע לאיזושהי התפעמות או התרגשות מחמתן, וכיוצא בזה אנשים יכולים לעשות עבירות, וגם אז לא להרגיש איזו תחושה מיוחדת.

לא פעם קורה שחיוו של אדם אחד, שנראים לאחר כמלאי חוויה והרפתקה, נראים לאותו אדם עצמו, שהוא יכול להיות מושא של חלומות לחברו, כדבר שאיננו יוצר חוויות מיוחדות. מסתבר שגם בדברים חשובים, ואפילו מזעזעים, שקורים בעולם יש משמעות גדולה להרגל. וההרגל יכול לקפח את הייחוד בכל דבר שאנשים עושים. ולפיכך הולך לו אדם בעולמו שנה או שנים רבות באותו סוג של הליכה, שבה הכוחות הנמצאים והפועלים בתוכו הם כוחות הנפש הנמוכים יותר. ולעניין זה באמת אין זה משנה אם אותו אדם הוא חנווני, פקיד או סופר. ואולם בתוך החיים הללו יכול לקרות לאדם משהו מזעזע, סוג של התגלות של נשמתו. לעיתים קרובות אין לו לאדם שום

הם יש בהם הליכה, יש בהם קידום, ואין בהם איזושהי סיבה אמיתית של קיום.

בתוך החיים הללו, שהם בעיקר ימי קטנות, החיים מתנהלים באיזושהו קצב משלהם, בלי תהפוכות ובלי זעזועים מיוחדים. ההגדרה הזו של ימי קטנות, או ימים רגילים, היא במידה רבה

אז יכול להיות שברגע
טוב אחד החלטתי
שאני עושה איזה שינוי
בחיי, גדול או קטן,
ועכשיו אני ממשיך
לעשות את הדבר הזה,
אף על פי שהחוויה
כבר איננה נמצאת
בידי...

הגדרה סובייקטיבית של כל אדם. יש אנשים שבאמת ימי חייהם, בכל תיאור שהוא, הם עיסוק בדברים פעוטים שאינם מרוממים את הנפש ומסעירים אותה בכל צד שהוא. אבל גם מי שעוסק בדברים שהם, לכאורה, דברים

הסבר רציונלי או אחר למה שמתחולל בתוכו. כי מה שקורה הוא שבתוך ימי החיים הרגילים, ביום שהוא כמו שאר הימים, שאין לו שום ייחוד מצד עצמו, נחה על אדם הרוח. הרוח הזו איננה רוח של נבואה או סוג של גלות עיניים מיוחדת, אלא היא במובן מסוים ההרגשה של הנשמה שנמצאת בתוכו. בוודאי שדברים כאלה יכולים להיות, אולי ביתר שאת, בזמנים מיוחדים; לפעמים איזה מאורע גדול בחיים, טרגדיה, מוות, יכולים להיות דרך של התעוררות, ויכולים להיות גם דברים כאלה שאינם טרגיים, אבל הם על כל פנים דברים מאוד דרמטיים בחיים, שאפשר לומר אז שבנפש נוצר איזה סדק או פתח בשביל לקבל את החלק הגבוה יותר של עצמה. אבל בפשטות, כאשר בן אשם מגיע למאורע כזה, הוא מגיע תמיד בלי הכנה ראויה. מכל מקום, החוויה היא בעיקרו של דבר אחידה, ואם אפשר בכלל לדבר על איזושהי גלות עיניים, היא לא משום שמתגלים לו לאדם מסתורין, אלא באופן פרדוקסלי זוהי גלות עיניים לגבי כל הדברים שהוא רואה אותם כל ימיו. לא הנסתר הוא שמופיע במפתיע, אלא דווקא הנגלה. כלומר: הדברים שאדם רואה הם אותם דברים כמקדם, אלא שהעיניים שבהן הוא רואה נעשות אחרות. לפעמים התגלות כזו של הנשמה היא הזעזוע של ראייה מצד אחר של ההווה, של החיים שלו, מין אמירה - מה אני עושה כעת? או:

מה עשיתי במשך עשרים השנים האחרונות?

ראייה כזו איננה בהכרח עניין של ביקורת על פרטים, אלא של התייחסות אל מכלול החיים. החיים הללו שאדם חי יכולים להיות אפורים ומייגעים מכל צד שיהיה, או חיים שמבחינה חיצונית הם הרבה יותר מעניינים, אבל מבחינת תוכנם בעצם היו ריקים כמעט לגמרי. זה במובן מסוים אותו דבר שהקב"ה שואל את האדם הראשון אחרי החטא: "איכה?", וכשאדם שומע את הקול מדבר אליו הוא יכול לבוא לסיכום מאוד עצוב של מה הוא עשה בזמן האחרון או במשך שנים רבות, שהוא יכול לראות את מהלך חייו בעבר או בהווה כדבר שאין לו הרבה מובן, או שהוא חסר משמעות לגמרי. כי בתוך מהלך נשמתו של אדם הוא אמור להתנשא כלפי מעלה, להרגיש הרגשה של קדושה, לעשות דברים שערכם לא יימדד רק בכסף ובכבוד. ופעמים קורה שלאחר שנים של עיסוק בדברים מסוימים הם מועמדים בבחינה שאיננה שאלה על האם אתה חוטא או אתה צדיק, האם יצאת ידי חובה או לא יצאת ידי חובה, אלא באמת אותה שאלה של "איכה".

התגלות זו של הנשמה יכולה להיות, כאמור, בזמנים שונים בחיים, והשפעתה תהיה תלויה הרבה הן במשך הזמן שבו ההתגלות הזו של

ללוות אותו במשך זמן, ומשום כך גם אז יש לזה השפעה גדולה בשינוי ערכים, לפעמים בשינוי דרך חיים, כאשר אדם נמצא כעת בתוך תחום ההשפעה של נשמתו, שהיא רואה את כל עולמו בצורה אחרת, כאשר העולם הקודם היה עולם משמעותי, שהכיל בתוכו נקודות של הצלחה ונקודות של כישלון, זמנים טובים וזמנים רעים, ואילו כעת התמונה היא עדיין אותה תמונה, אבל התחושה לגביה היא תחושה אחרת לגמרי.

החווייה הזו של הנשמה בגילוייה, כאמור, עשויה להיות גילוי של תהום שאדם עומד על פיה, ועשוי להיות מצד אחר פירוש חדש, או אור חדש, שבו כל מה שהיה קודם לכן נראה באור אחר, בצבע אחר, במהות אחרת. כאן אין חוויה של ראייה פתאומית, אלא לפעמים ראייה של חלקת חיים או של חיים שלמים שעכשיו מקבלים פירוש אחר. משל לאדם שמצליח ללכת במשך קילומטרים רבים בתוך ערפל כבד, ערפל שמאפשר לו לראות דמויות ותבניות של מציאות, וכך הוא ממשיך בדרכו במשך זמן. ומה קורה כאשר נכנס אור חדש לתוך זה? הוא מאיר את הדברים באור אחר, שרק נותן לכל דבר דמות חדשה. דברים שבראיית הפגומה של קודם נראו בעיני כהויות שלמות, אני רואה אותם עכשיו כחלקים של דברים גדולים יותר; דברים שחשבתי שהם כתלים ומחיצות

נשמתו נמצאת בתוכו, והן בעוצמה של ההבנה של מה שקורה. כי לפעמים די רק בהבזק אחד כדי לעשות לאדם זעזוע שמחייב אותו לאיזושהי תגובה מיידית. משל למי שהולך באפילה בשביל מסוים, ואז ברגע אחד מבריק ברק, והוא רואה שהוא נמצא כצעד אחד לפני התהום. במקרים כאלה אין צורך שיהיה זה גילוי מתמשך ועמוק: עצם הגילוי של איפה האדם נמצא כעת, כרגע, מספיק בשביל לעשות את כל הזעזוע הנחוץ, ואף כדי לעשות את כל הניסיונות כדי להיחלץ מאותו מצב. לעניין זה בתוך החיים יכול אדם לעמוד מול החלטה שבמשך שנים לא העסיקה אותו, ואילו כעת הוא מגיע להכרה שזוהי נקודת אל-חזור, שאי אפשר עוד לשבת ולהשתעשע בה (מישהו כתב בזיכרונותו - איך שהוא גדל בעיר בפולניה ואיכשהו הוברח לאוסטרליה, כסטודנט הוא פגש פגישה משמעותית בבחורה גויה. והוא כותב שפתאום חשב על זה - אילו אמו הייתה חיה, מה הייתה אומרת על זה? ואז עזב את הבחורה).

כאמור, התגלות כזו איננה התגלות של עובדות חדשות, אלא התגלות של אולי עולם חשיבה אחר לגמרי, שהיא ההתגלות של נשמתו, שנמצאת מעבר אחר של המציאות. כאמור, יכול הדבר גם להיות באופן אחר, כשבן אדם לא רק רואה דברים בהבזק אחד אלא שהוא נכנס לעולם חשיבה אחר, שיכול

מתברר שאינם אלא כניסות ומבאות למקום אחר. ולהפך: כל מיני עניינים שהיו נוצצים, בהירים, בראות עיני של קודם משנים את מקומם ואת הערכתם בתוך הראייה החדשה של הדברים שלא יכולתי לראות קודם לכן.

התגלות כזו, שאיננה בהכרח קשורה באיזו אמירה של מעלה או באיזו הדרכה עליונה, אלא היא נקודת ראות שונה לגמרי, מציירת את נופו של האדם, את הדברים שהוא עבר בהם, בצורה שונה לגמרי. מה שאדם חשב שהוא הדרך היחידה אינו אלא אחת מדרכים אפשריות. מה שהיה נדמה לו כדרך המלך איננו אלא מבוי צדדי. הבתים והעצים יש להם עכשיו צבע אחר ואופי אחר. למעשה יש מין עולם אחר. סוגים כאלה של התגלות הם זעזועים של התגלות הנשמה באדם שאינו רגיל בה. לפעמים התגלות אחת כזאת יש לה השפעה דרמטית על חייו של אדם. יש בה אולי שינוי ערכים שלם שמחייב את האדם לשוב ולבחון את העבר שלו ואת ההווה והעתיד שלו. לא תמיד יש לגילוי הנשמה השפעה כל כך מכרעת; לפעמים זוהי חוויה שמחזיקה זמן מסוים ואחר כך, גם אם איננה נשכחת, על כל פנים הולכת לאיבוד במהלך של החיים, שממשיך להיות כמו שהיה קודם לכן. חוויות כאלה של התגלות מסוימת של הנשמה בנקודת חיים כלשהי אינן נדירות ביותר, אבל לא תמיד הן בעלות אותה משמעות

במשך החיים. לפעמים הם רק זיכרונות או מתווים שעבר אותם האדם, שהם נמצאים איכשהו בזיכרון, אבל רק בגדר של זיכרון. לפעמים חוויות כאלה יוצרות משהו שנשאר כזיכרון משמעותי בכל החיים כולם, איזו נקודת אחיזה בהווה גבוהה יותר שאולי התרחשה בעבר, אבל היא כל הזמן נקודת השוואה או אופן ראייה אחר לגמרי שנמצא בתוך החיים. מאידך, אצל אנשים רבים גילויים כאלה של הנשמה באים כנצנוצים שעשויים להיות בכל יום, או לעיתים קרובות, שלא תמיד יפה כוחם כדי לבנות זיכרון מתמשך או חוויה גואלת, אבל הם רק דברים שמלווים את בני האדם, ולעיתים הם נקודות קטנטנות של הכרה שהמציאות איננה רק מהלך החיים הרגיל שלהם. פעמים שהם הדברים שקראו להם "הרהורי תשובה", שהם התגלויות כאלה לחייו של אדם, שברוב המקרים לא ישנו את דרכו, אבל אולי כעין הדגשים או גילויים שאפשר לחיות גם אחרת.

הדברים הללו אינם נדירים, אלא שעוצמתם וכוחם משתנים מאדם לאדם. אפשר לומר שכל אדם זוכה, לעיתים קרובות או רחוקות, באיזה גילוי של נשמתו, ויש מי שיכול להיאחז בה כדי להעלות את כל חייו לדרגה אחרת. ויש מי שרק יידע שיש בכל נוסח חייו העכשווי גם איזו מהות אחרת, שמוסתרת בנפשו באיזו מידה ואיננה מגיעה לגילוי הראוי.

עשרה בטבת

”

חודש טבת הוא חודש שאין בו הרבה מאורעות חגיגיים, והעובדה שיום הצום של עשרה בטבת הוא היום הבולט ברשימת ימי החודש היא עצמה הוכחה לכך. יש בלוח השנה העברי כמה ימי צום הקשורים לחורבן הבית הראשון. ימי הצום הללו כנראה נוסדו בגלות בבל, והם נזכרים בפסוק לא בהיר לגמרי בספר זכריה (ח"ט). מכל מקום, התפיסה שנתקבלה במסורת היהודית היא שעשרה בטבת הוא הזיכרון של התחלת המצור על ירושלים בידי נבוכדנצר, ולפי זה יש רשימה של ימי צום, מעשרה בטבת עד צום גדליה, שמזכירים מאורעות מסוימים במצור ובחורבן של הבית הראשון.

ייחודו של יום הצום הזה הוא בעיקר במה שהוא ציון לתחילת המאורעות של החורבן, ובמידה מסוימת הוא מבטא את התהליך שנראה שלא הייתה דרך לעצור את תוצאותיו מזמן זה והלאה. צריך גם לזכור שיום הצום הזה מזכיר מאורע שחל זמן ניכר לפני שבעה עשר בתמוז, תשעה באב וצום גדליה (למעלה משנתיים), ואולי זוהי הנקודה הטראגית שבו: שהוא כשלעצמו היה רק התחלה של תהליך - תהליך מפחיד, משום שההמשך שלו הוא רק תולדה כמעט בלתי נמנעת מנקודת הראשית הזאת.

אם אפשר בכלל להפיק מוסר השכל ממאורעות כאלה, הרי הוא באיום שיש בכניסה לתהליכי הרס, שלאחר שהם מתחילים הם מתעצמים והולכים עד לחורבן גמור. תמיד אפשר להרהר, אמנם לאחר מעשה, אם אפשר היה באותה שעה לשנות את מהלך הדברים. ייתכן שהדבר היה אפשרי בשעתו, אבל כזיכרון לדורות הוא רק מראה כמה גורא שנכנסים למהלך היסטורי מסוים שבעצם סופו המר נעוץ כבר בתחילתו.

”

מה נשאר אחר הבכי

קטעים מתוך שיחה בישיבת תקוע, כ"ז תמוז תשס"ד

כבר הדרגה שלו? אז המפקד טנק הזה לקח את הפיקוד על כל החטיבה. לקח את הפיקוד וזהו זה, כך הם ניצחו. אז מה שהיה שם שמפקד טנק אחד החזיק פשוט את כל המערכת, היה צריך מישהו שיכוון את הכל. וכך הם ניצחו.

על זה אני מדבר, יכול להיות שאין עכשיו מפקד יכול להיות שגם אין סגן מפקד. אבל, הנה פה נמצאים הטנקים הבודדים, כן. אז צריך להגיד לכל הטנקים האלו, נו, שמישהו יתפוס פיקוד לפחות על עצמו.

אתה נמצא בתוך העניין הזה, אז יפה, אין לי עכשיו מפקד, נהרג, נפצע, נעלם. מה אני עושה אז במצב הזה? מה עושים חיילים? היו מצבים כאלו גם בחיל רגלים. אלא שהטנקים פשוט מחוברים בקשר אז זה יותר קל, חיילים רגליים לא תמיד מחוברים.

יש סיפור שמראה איך נראים רשעי ישראל, זה גם טוב לזכור. אחד מאלו, מהמלכים הרשעים באמת שאין לו חלק לעולם הבא - אחאב. איך מת אחאב? אחאב נפגע בקרב אבל נשאר לעמוד וכל הזמן שתת דם והוא לא נסוג מפני שהוא אמר: אם אני אסוג, אם המפקד

יש מצבים שאדם אומר - אני חייל, אני לא קצין, אני לא מפקד. יש פה מפקדים מהפיקוד העליון והם יתנו הוראה שיוצאים, אני מוכן. השאלה מה קורה כשאין פיקוד, מה קורה שהם לא נמצאים?

יש סיפור ששמעתי על קרב טנקים גדול מאוד ברמת הגולן. וזה מוזר לחשוב על זה שחלק מהקרבות שהיו פה, היו גדולים כמו קרבות שהיו במלחמת העולם. מספר הטנקים שהיו משני הצדדים היה מספר עצום. היו כאן קרבות כאלו של מאות טנקים וברמת הגולן באמת היה קרב קשה מאוד. זה שטח נורא ללחימה, המאמץ לעלות על הרמה הייתה כרוכה בבעיות נוראיות והקרבות באמת היו קשים. היה שם מערכה של טנקים שנלחמו. ובסוף, לשמחתנו אנחנו ניצחנו. אבל בתוך הקרב הזה המפקד של החטיבה נהרג, כיון שהוא נפגע, אז הסגן תפס את הפיקוד והוא המשיך לתת את ההוראות. ואז קרה מה שלא היה אמור לקרות - גם הסגן שלו נפגע. ואז נשארו כל הטנקים ככה כצאן בלי רועה והיה ברור שהפיקוד כבר לא מדבר. ואז אחד מהמטק"ים תפס את הפיקוד והתחיל לתת הוראות. כן, מפקד טנק מה

אז עשיתי משהו שנענעתי את הלולב. אבל מה קורה אם אני אפילו לא בטוח אם האויר בסוכה מתנועע, שלא לדבר על העולמות העליונים. זאת שאלה גדולה, והיא צריכה להישאל. לא תמיד יש לי תשובה טובה לשאלה. אבל אם אני שואל את השאלה הזאת אז לפחות יהיו דברים שיציקו לי...

באותו אופן, בימי התענית אנו בוכים על הירידה והשבירה הכללית של ישראל. אבל התכלית של הבכיה אינה הבכיה עצמה אלא הבניה. השאלה שאני שואל את עצמי היא: אז מה אני עושה? איפה אני בונה? יכול להיות שאני לא יכול לבנות את כל בית המקדש, בסדר. אבל יכול להיות שאני יכול לסתת אבן אחת. אם אני לא מסתת אבן אחד, אני יכול לפחות לתקוע מסמר אחד במקום? וזה גם כן משהו, אני יכול להגיד אחרי כל מה שיושבים ובוכים על הדבר הזה, אז אני עושה משהו בשביל זה. מה אני יכול לעשות? יש אנשים שיכולים לעשות דברים גדולים, וזה מדהים כמה שלפעמים איש קטן יכול לעשות שינויים מפליגים, והיו דברים כאלו. ויש דברים שאני לא יכול לעשות הרבה, אלא עושה מעט. אנחנו אומרים בסוכות: 'הרחמן יקים לנו את סוכת דוד הנופלת' מה קורה אם אני יושב והסוכה מטה לנפול, אז אני מבקש מהקב"ה לבנות לי את הסוכה אבל לפחות, ארים קרש אחד. אני לא יכול לבנות את כל סוכת דוד הנופלת אבל זה לא אומר שצריך להישאר תמיד מתחת לקרשים.

יסוג ויברח, למרות שהוא פגוע ופצוע ולא יכול הרבה לעשות. אם הוא יצא אז תהיה מפלה כללית. והוא נשאר לעמוד, הוא לא יכול היה לפקד ולא יכול היה לעשות הרבה אבל הוא נשאר לעמוד שם והוא שותת דם וסובל כדי שלא תהיה למחנה ישראל מפלה גדולה. אני אומר, תזכרו, זה מאלו שאין להם חלק לעולם הבא... מה קורה שמישהו נהרג או נסוג ואז כל המחנה מתפרק, אבל זאת בעיה כי יש מלחמה. ואני יודע שאם אני לא אמשוך, אז יכול להיות שהמפקדים הגדולים לא נמצאים...

ואני חוזר לעניין הזה לגבי הימים האלו, לגבי הצום הזה. זה תכלית הדברים שרציתי להגיד בסך הכל. תראו, יש ימים כאלו של תענית, אם מישהו רוצה לבכות, - אלו ימים שמותר לבכות בהם, אז בוכים. אבל השאלה אחרי הבכיה היא - אז מה קרה? זו שאלה של מה קרה, והיא בסופו של דבר בכל מיני דברים שבעולם יש שאלה אמיתית. יש דברים שאני לא רואה את התוצאות שלהם. לפעמים אני מאמין בתוצאות, וחלק מהעניין הוא שאם הייתי באמת מחפש את התוצאות אז יכול להיות שהיה קורה אחרת.

אני מנענע את הלולב והלולב מתנועע, נו יש לו ברירה? עכשיו, אני רוצה לשאול, אחרי שנענעתי את הלולב, מה קרה? מה נוצר? אני חושב שזאת שאלה מאוד מהותית, בכל מיני דברים. אם אני מרגיש שבעולם היצירה המלאכים עכשיו מתנועעים מרוב התרגשות, יפה

כ"ד טבת

יום ההילולא של בעל התניא

”

בעל התניא אומר שאם אתה 'בינוני', הקדוש ברוך הוא לא רוצה שתהיה מלאך. הוא לא מבקש ממך שתגיע לאותו סוג של שלמות שאין אחריה שום דבר - הוא רוצה שאתה תוציא את הנשמה שלך, שתעבוד - לא כמו חמור - פי עשר או פי מאה יותר קשה. שתעבוד כל הזמן כדי להתקרב אליו. עם עצם הידיעה שאתה יודע שאתה לעולם לא תגיע, שכל כמה שתעבוד עדיין הקב"ה יהיה בבחינת מה שכתוב בשיר היחוד: "קרוב מכל קרוב ורחוק מכל רחוק". אני צריך לדעת שכמה שאתקרב, אפילו אם אתקרב עד מה שיראה לי כחוט השערה - עדיין אהיה במרחק של אינסוף. הדרך הזאת, הכיוון הזה, הצורה הזאת של העבודה שהולכת עד קרוב קרוב, הולכת אל ה' כמה שרק האדם מסוגל ללכת, זה בעצמו מה שהקב"ה שואל מעמנו. הוא שואל מעימי לא להיות מלאך, הוא שואל מעימי: 'אתה פלוני בן פלוני, אתה לא מלאך ולא רציתי שתהיה מלאך, רציתי שתהיה בן אדם, האם נהיית בן אדם?' זה מה שהוא שואל.

זה מה שיש בתניא וזה חידוש מופלא. אנשים שמשווים אותו לדברים אחרים לא מבינים את העניין. החידוש המופלא שהוא אומר הוא שיש בדרך השנייה, הדרך שלעולם לא מגיעה, שלמות עצמית. היא איננה דרך של בדיעבד, אלא דרך של שלמות גמורה. היא הדרך של מי שנמצא כל הזמן בכיסופין לקב"ה. הדרך הזאת לא נוגעת, היא רק בבחינה של 'מטי ולא מטי' לעולם ועד. גם אם אחיה אלפיים שנה לא אגיע אל הקב"ה, אבל זוהי הדרך שהקב"ה רוצה בה. אדמו"ר הזקן נותן את הפתרון הזה לאותם אנשים שנשברו מפני שלא נהיו צדיקים גמורים, שנשברו מפני שהם לא הגיעו לסוג הזה של השלמות. הוא בעצם אומר להם שהשלמות הזאת היא לא רק משהו שאי אפשר להגיע אליו אלא שאולי גם הקב"ה לא רוצה אותו. הוא רוצה את האנשים שמוציאים את נשמתם כדי להגיע כמה שיותר קרוב אליו. בהם הוא רוצה, "בהם חפצתי", הוא רוצה את אלה שנמצאים כל הזמן בגדר הזה של "נפשי תערוג אליך".

”

(התוועדות י"ט כסליו תשע"ג, לרגל הוצאת ה'ביאור תניא')

הדרך של אדמו"ר הזקן

התוועדות מתוך הספר

'עד בלי די'

להידבק בצדיק

באותו מקום שאליו מכניסים אותם; זהו הסימן לכך שהם רשעים.

ההבחנה הזו קשורה לתיאורי צדיק ורשע שמופיעים בספר משלי. במשלי נאמר: "כִּי שֶׁבַע יְפֹל צָדִיק וְקָם, וְחַכְמִים הַסְמִיכוּ לַפֶּסוֹק זֶה אֶת הַמִּילִים: "וְרֹשַׁע יְפֹל בֶּאֱחָת". הרשע נופל פעם אחת ונשאר לשכב, ואילו הצדיק נופל וקם. הצדיק אינו אדם שלא נופל, אלא הוא מי שגם אחרי שנפל פעם אחר פעם - שבע פעמים, שבעים ושבע פעמים או שבע מאות שבעים ושבע פעמים - הוא קם. לכן, גם כשהוא מגיע לעולם העליון, הוא עולה מעלה אחר מעלה.

הצדיק עולה בכל יום ויום, אבל ביום השנה לפטירתו הוא עולה עלייה מיוחדת. עלייה זו קשורה לדרשת חז"ל על הפסוק "כִּי לֹא יִרְאֶנִי הָאָדָם וְחַי" - "בחייהם אינן רואים אבל במיתתם רואים". על פי דרשה זו, ברגע של יציאת הנשמה הצדיק מתעלה וזוכה לראות את ה'. זוהי, אם כן, העלייה המיוחדת שהצדיק זוכה לה בכל שנה ביום השנה

ההתוועדות הזו קשורה לבעל התניא, שנפטר בכ"ד בטבת, אבל הדברים שעליהם אני רוצה לדבר - זמנם כל השנה. ובכל זאת בתאריך הזה ובקשר לאדם שנפטר בו הם מקבלים הדגשה מיוחדת. כתוב בספרים, וביניהם גם בספר התניא שביום ההילולא של צדיק הוא עולה מדרגה אחת בעולם הבא. מה עניין של העלייה הזו ושל ההילולא שעושים לכבודה?

כתוב שלצדיקים אין מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. מה משמעות האמירה שלצדיקים אין מנוחה בעולם הבא? כביכול, אחרי שצדיק נפטר וכבר נכנס לגן עדן, הוא מוצא לעצמו חדר להיות בו, כיסא לשבת עליו וספר ללמוד בו, והוא יושב שם ועטרתו בראשו ונהנה מזיו השכינה. אלא שאם הוא צדיק אמיתי - יזרקו אותו מיד לגן עדן אחר, ושם הוא יצטרך שוב לחפש לעצמו חדר, כיסא וספר, וכך הוא ימשיך לעלות מגן עדן לגן עדן לנצח נצחים. הרשעים, לעומת זאת, נשארים

לרצות להיות חסיד

בחסידות שקדמה לאדמו"ר הזקן ההנחה הייתה שאם אדם רוצה לעלות למדרגה אחרת, הוא צריך לקפוץ לתוך מציאות חדשה ולעשות בנפשו שינוי שיכשיר אותו להגיע לאותה מדרגה.

היומרה הגדולה שכרוכה בשאיפה להיות חסיד היא זו שתובעת את הקפיצה הזו. הרי לפי הסדר הרגיל בעולם, השלב הראשון הוא להיות בגדר סתם יהודי; מי שנוהג בשלמות המידות והמעשים נעשה 'צדיק'; ולמעלה ממדרגת 'צדיק' ישנה המדרגה של 'חסיד'. מצד האמת, רק אנשים בודדים מגיעים למדרגה הזו. בגמרא כתוב שכאשר מסופר "מעשה בחסיד אחד" הכוונה יכולה להיות רק לשני אנשים - לרבי יהודה בן בבא או לרבי יהודה בר עילאי. בזמננו, לעומת זאת, כל אדם פשוט יכול לעמוד ולהכריז על עצמו שהוא חסיד.

איך אדם פשוט יכול להכריז על עצמו שהוא חסיד? נראה שיש להבין הכרזה כזו כמו שמבינים את ההכרזה: "אני נוסע לתל אביב". אמנם כדי להגיע לתל אביב, האדם נוסע קודם למוצא, ומשם - לתחנה אחרת וכך הלאה, ורק בסוף הדרך הוא נוסע ממש לתל אביב, ובכל זאת, מי שאומר שהוא נוסע לתל אביב, מתכוון שהיעד שלו הוא תל אביב, אף על פי שיש הרבה תחנות אחרות בדרך, ואף על פי שיכול להיות לו פנצ'ר בדרך.

לפטירתו - הוא זוכה לראייה של ה' שוב ושוב, אלא שבכל שנה שעוברת מפטירתו הצדיק זוכה לראייה גדולה, עמוקה ופנימית יותר מזו של השנה שעברה. כך הצדיק מתעלה והולך.

כאשר הצדיק מתעלה, הוא אינו מתעלה לבד; הוא מושך אחריו את כל מי שדבוק בו ואפילו את מי שמנסה להיות דבוק בו. לכן אנחנו חוגגים את יום ההילולא של הצדיק. הפירוש המילולי של 'הילולא' הוא חתונה. כפי שבחתונה השמחה שייכת, בעצם, רק לחתן עצמו, אלא שמעגלים של אנשים שמחים ורוקדים איתו, ולמעשה עולים למדרגת השמחה על ידי החתן, כך גם בהילולא של צדיק, האנשים שקשורים אליו מתאספים יחד ומצטרפים לעלייה שהצדיק עצמו זוכה לה ביום השנה לפטירתו, וגם הם מתעלים יחד איתו.

על חתן ההילולא שלנו אפשר לדבר באריכות גדולה; על הדמות שלו ועל האישיות שלו סיפרו שבחים מופלגים. אלא שהדיבור על שבחיו טוב רק בשביל לחמם את הלב והוא אינו מועיל במיוחד לדבקות הנפש בצדיק. הנקודה החשובה ביום ההילולא איננה גדולתו אלא השאלה איך מתחברים אליו, ומה יוצא מכך. לכן אני רוצה לדבר על אחד החידושים הגדולים בתורה של האדמו"ר הזקן. זה אינו חידוש של פרט זה או אחר אלא חידוש כללי ומקיף שקשור לדרך שהוא סלל.

מדרגות. החסידות פתחה בפני כל אחד את האפשרות להגיד: "אני רוצה לא רק לצאת ידי חובה; אני רוצה תמיד לעשות מעבר לדברים שאני מוכרח לעשות; אני רוצה להיות אדם שהוא בבחינה של 'בכל מאודך'.

'בכל מאודך'

'בכל מאודך' היא המדרגה הגבוהה ביותר מתוך שלוש המדרגות המתוארות בקריאת שמע. במדרגה התחתונה אדם נדרש לאהוב את ה' "בכל לבבך - בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע", לתת לו את כל הלב. המדרגה שמעליה היא "בכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך". רק אחרי שאדם מוכן למות למען הקדוש ברוך הוא, הוא יכול להתקדם למדרגת 'בכל מאודך'. כשמצווים על אדם לאהוב את ה' בכל מאודו, אומרים לו: "עכשיו תיתן עוד קצת". ב'עוד קצת' הזה שאדם נדרש לתת נמצאים הדברים הגרועים ממוות, דברים שהוא היה מעדיף לקבל ייסורי גיהנום ולא להגיע אליהם.

בספרי הדרוש והחסידות שואלים: מדוע בפרשה הראשונה של קריאת שמע כתוב "וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ", ואילו בפרשה השנייה כתוב רק "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁכֶם", ולא "ובכל מאודכם"? התשובה נעוצה בכך שבפרשה הראשונה הפנייה היא אל היחיד, ואילו בפרשה השנייה - אל הציבור.

באותו אופן, במילים "אני חסיד" אינני מנסה להגדיר את הנקודה שבה אני נמצא כעת, אלא את הנקודה שאליה אני רוצה להגיע, כאילו אמרתי: "אני רוצה להגיע להיות חסיד". הדרך לשם ארוכה, אולי היא תיקח לי שבעים שנה, אבל לשם אני רוצה להגיע.

רק אחרי שאדם מוכן
למות למען הקדוש
ברוך הוא, הוא יכול
להתקדם למדרגת 'בכל
מאודך'. כשמצווים
על אדם לאהוב את ה'
בכל מאודו, אומרים
לו: "עכשיו תיתן עוד
קצת".

המדרגה של חסיד היא מעל ומעבר לעמידה בחובות הרגילים המוטלים על כל אחד. אדם כזה בוודאי עושה את כל מה שהוא צריך ומחויב מצד הדין והמצווה, אבל הוא נחשב לחסיד משום שהוא רוצה להגיע לעוד כמה וכמה

לאדם יחיד אפשר להגיד: "אתה צריך להגיע רחוק עד כדי כך שתעבור את כל הגבולות", אבל מהציבור אי אפשר לתבוע זאת. אפשר לדרוש מהציבור לאהוב את ה' ולעובדו בכל נפשו, כלומר להגיע לדרגה של מסירות נפש - והציבור היהודי במהלך הדורות אכן מסר את נפשו לא פעם על קדושת ה' - אבל קשה לדרוש ממנו את כל מאודו.

על כל פנים, רק כשאדם רוצה להגיע אל מעבר לכל המעלות, הוא מתחיל להיות חסיד. כאמור, חסיד אינו בהכרח מי שכבר הגיע למדרגה הזו. גם מי שבפועל עומד בדרגה נמוכה הרבה יותר, גם מי שנמצא עוד הרבה לפני המדרגה הראשונה - מדרגת 'בכל לבבך' - ואומר לעצמו: "הלוואי שאעבוד את ה' ביצר הטוב שלי; את העבודה שלי ביצר הרע אפילו לא התחלתי", אם הוא יודע שזו אינה אלא תחנה בדרך, ושהוא רוצה להגיע הרבה מעבר לתחנה הזו - הוא חסיד.

ענין של החלטה פנימית

אל תחשבו שאני מדבר באוויר; אני מדבר אליכם, לא משנה מאיזה מקום הגעתם, ומי ההורים שלכם; אני מדבר אל כולכם - הגדולים והקטנים, בין בשנים, בין בחוכמה ובין במעשים טובים; אני מדבר אליכם ואומר: העניין הזה אפשרי, והוא בסך הכול דורש להחליט החלטה פנימית. הוא אינו תלוי בנוסח שבו אתה מתפלל או בדברים חיצוניים

אחרים אלא במה שאתה מקבל על עצמך. הוא דורש שאדם יאמר לעצמו דבר אחד בלבד: לא אנוח ולא אשקוט עד שאגיע למדרגה הזו. בין שאהיה סנדלר, נגר, טכנאי מחשבים, דוקטור לפיזיקה או פרופסור למתמטיקה, בין שאהיה רב, ראש ישיבה או כל דבר

**העניין הזה אפשרי,
והוא בסך הכול דורש
להחליט החלטה
פנימית. הוא אינו
תלוי בנוסח שבו אתה
מתפלל או בדברים
חיצוניים אחרים אלא
במה שאתה מקבל על
עצמך**

אחר בעולם, על דבר אחד לא אוותר - על רצוני לעבוד את ה' בכל מאודי. אדם יכול להיות בן שישים, שבעים או תשעים; ייתכן שכל רצונותיו כבר בטלים, אבל נשאר לו הרצון להתמסר לה', בבחינת 'בכל מאודך'. הוא אומר: "עד עכשיו לא הגעתי לבחינה הזו. אולי תשעים שנה אינם מספיקים. אם ייתן לי

הם החבר'ה שלו; מהם הוא לא צריך לשמוע שהם אוהבים אותו. הוא רוצה לשמוע את האנשים היושבים בגיהנום, שצולים אותם, חותכים אותם ונושכים אותם, והם עדיין אומרים: "בִּלְתִּי לֵה' לְבַדּוֹ".

החסיד אומר לקדוש ברוך הוא: "שְׁמָרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי" - "אתה יודע את כל חטאיי, אבל אתה יודע גם שאני רוצה אותך. גם כאשר אני הולך 'בגיא צלמות' - ואני נמצא בשאל תחתיות לא מפני שזרקו אותי לשם, אלא מפני שאני בטיפשותי בחרתי ליפול לשם - אני רוצה שאתה תהיה עמדי. אולי נפלתי לבור ושברתי ידיים, רגליים וראש אבל תמיד רציתי להיות איתך, ואני עדיין רוצה להיות איתך".

להתקדם בלי לקפוץ

כל זה הוא תמצית החסידות שהייתה לפני האדמו"ר הזקן; כדי להגיע למדרגה הגבוהה של 'חסיד' נדרשים קפיצה ושינוי פנימי. האדמו"ר הזקן ראה שהדרך הזו, שבה אדם מנסה לקפוץ ולהשתנות, אינה מספיקה משום שבסופו של דבר פעמים רבות השינוי הזה כלל לא מתרחש, או שהוא מתרחש רק בדמיון. במקרים אחרים, הקפיצה לעבר שינוי דרסטי שאחריו האדם לא יחזור להיות האדם שהוא היה, היא סוג של שיגעון. הרי אותו אדם לא שייך למדרגה שאלה הוא מנסה להגיע, ואם הוא בכל זאת קופץ ומנסה

הקדוש ברוך הוא עוד שנה, אולי אגיע לכך; ואם לא אגיע לכך בגלגול הזה, אולי אגיע בגלגול הבא; אבל אני יודע מה אני רוצה". כשאדם מקבל על עצמו לא לנוח ולא לשקוט - לא בעולם הזה ולא בעולם הבא - אז גם אם הקדוש ברוך הוא לא עושה לו הנחות, הוא נותן לו עוד הזדמנות.

זוהי אחת הדרשות על הפסוק "אֶסֶק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה וְאֶצִּיעָה שְׁאוֹל הַנֶּחֱךְ". לא כל כך חשוב אם אני בשמים או בשאול, מה שחשוב הוא שאני יודע איפה אני רוצה להיות; בין שאני למעלה ובין שאני למטה - אני רוצה להיות עם הקדוש ברוך הוא. אדם צריך לקבל על עצמו את ההחלטה לא לנוח בשמים ולא בשאול, ושגם אם יזרקו אותו לגיהנום, הוא עדיין יאהב את הקדוש ברוך הוא.

בשביל מה הקדוש ברוך הוא צריך את האנשים שאוהבים אותו מהגיהנום? איזו נחת רוח הוא מקבל מהם? כשאדם צועק מהדיוטא התחתונה שבשאל שהוא בכל זאת רוצה להיות חסיד, הוא לא מקבל על כך הנחות. אולי להיפך - מלקים אותו יותר משום שהוא לא הסתפק בכך שיהיה בעל בית הגון, שהוא לא הסתפק במילוי חובותיו, והוא התיימר להיות חסיד. אבל אולי דווקא את האנשים הללו, שרוצים את הקדוש ברוך הוא מתוך השאול, הוא רוצה לשמוע. הרי הצדיקים בגן עדן

להגיע אליה, הוא עלול ליפול, להתלקח ולהישרף. זאת ועוד, גם אנשים שהדרך הזו מתאימה להם, ושהקפיצה אכן מתרחשת אצלם, אינם יכולים להזמין אותה או לתכנן אותה מראש ולומר: "ברגע הזה אשתנה ואפסיק להיות מי שהייתי קודם".

לכן האדמו"ר הזקן בנה דרך אחרת של חסידות, שהוא כינה "דרך ארוכה שהיא קצרה". בניגוד לצדיקים אחרים שהציבו דרך של קפיצה גדולה או חיתוך של המציאות בבת אחת, האדמו"ר הזקן סלל דרך שבה אפשר להתקדם צעד אחרי צעד בלי דילוגים, דרך שיש בה אתגרים מוגדרים ועבודה מוגדרת.

הדרך הארוכה הזו אינה מרתקת כמו קפיצה בבת אחת מהארץ לשמים, אבל היא הרבה יותר בטוחה. היא דורשת התמדה ועבודה קשה עד צאת הנשמה, אבל באמצעותה אפשר באמת להגיע למעלה. זוהי דרך ארוכה מאוד, ועם זה היא הדרך הקצרה מפני שיש בה הרבה פחות הטעיה עצמית.

האדמו"ר הזקן טען שאי אפשר להתבסס על קפיצות, אלא צריך לבסס את הדרך על כך שאדם קם ומתחיל ללכת. אדם שרוצה לעלות בהר ה' יכול לבקש: "מִי יִתֵּן לִי אֶבֶר פִּינָה אֶעֱפֶה וְאֶשְׁכֶּנֶה" - אני מחכה שיצמחו לי כנפיים כדי שאוכל לעוף אל הר ה', כמו ציפור שישבה במקום אחד

ובתנופה אחת מגיעה למקום גבוה הרבה יותר. הבעיה היא שלא תמיד הוא זוכה לכנפיים, ולא תמיד הוא יכול לקפוץ מהארץ לשמים. האדמו"ר הזקן אומר לאדם כזה: "במחילת כבוד תורתך, הרם רגל אחת והנח אותה, ואז הרם את הרגל השנייה והנח אותה, וכך תמשיך ללכת צעד אחרי צעד".

הדרך שהאדמו"ר הזקן סלל

האדמו"ר הזקן פתח בפני אנשים דרך שכמעט אין בה חוויות מיוחדות. באופן כללי, תחום החוויות משתנה מאדם לאדם: יש אנשים שזוכים לחוויה מיוחדת, ויש אנשים שאינם זוכים לחוויה כזו; יש אנשים שזכו לה בעולם הזה, ויש אנשים שיזכו לה רק בעולם הבא. בדרך של האדמו"ר הזקן שאלת החוויות אינה מעלה ואינה מורידה משום שעיקרה הוא לשבת ולעבוד. האדם מזיע ומקלל ועדיין ממשיך לעבוד. הדבקות בה' איננה עניין של חוויה או של רגע מרגש. הדבקות נמצאת בתוך הדרך ובתוך העבודה; ההתמדה בצעידה, הנפילה והקימה אחריה וההתעקשות לצעוד - זוהי הדבקות.

הדרך שהאדמו"ר הזקן סלל היא חידוש גדול: מצד אחד יש בה מאמץ להגיע למדרגות הגבוהות, ומצד שני הדרך הזו בנויה מצעדים קטנים. האדמו"ר הזקן גילה לנו שאפשר לעלות לא רק באמצעות החלטות חד-פעמיות ובלתי-

כמדומני שהאדמו"ר הזקן עצמו לא היה זקוק לדרך הזו. אני חושב שהוא היה 'ילד פלא', ולכן אינני בטוח שהיה צריך אי פעם להתייגע בלימוד, בשבירת היצר או אפילו בעלייה לעולם עליון. אבל הוא הכיר אנשים וידע שלא כולם עשויים כמוהו; שלא כולם בני עלייה שיכולים להדליק בבת אחת ניצוץ שיבער ויהפוך ללהבה גדולה. יש אנשים שלא מרגישים בעצמם שום ניצוץ גדול ושום קדושה יתרה. הוא סלל את הדרך לאנשים שמאמינים שיש להם נשמה, אבל אף פעם לא ראו אותה, לאנשים שצריכים לעבוד ולהזיע כדי להתקדם.

בהתוועדות הזו אנחנו מנסים להידבק באדם שהשקיע זמן וכוח כדי לגרום לאנשים כאלה לטפס צעד אחר צעד למעלה. מי שרוצה להידבק באדמו"ר הזקן ולעלות איתו צריך לצעוד במסלול שהוא יצר בלי לנטות ובלי לסגת. מי שידבק באדמו"ר הזקן ובדרכו יקבל ממנו את הכוח להמשיך להתקדם ולהגיע למקום גבוה יותר מהמקום שממנו הוא יצא לדרך.

לחיים!

צפויות, אלא גם בהליכה ממושכת ומייגעת. על העניין הזה אנחנו מכירים לו טובה ביום הזה.

בדרך שסלל האדמו"ר הזקן אדם יכול לעשות דבר מסוים ולכוון "לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה", ובכך הוא צועד צעד אחד; אחר כך הוא עושה

הדרך שהאדמו"ר הזקן סלל היא חידוש

גדול: מצד אחד יש בה
מאמץ להגיע למדרגות
הגבוהות, ומצד שני
הדרך הזו בנויה
מצעדים
קטנים.

דבר נוסף ומכוון שוב "לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" ובכך הוא צועד צעד נוסף, וכך הלאה. הוא יודע שיהיה אשר יהיה בדרך, הוא ימשיך לצעוד. מבחינה מסוימת, זהו השורש, הסוד והיסוד של החסידות.

'נשמה חדשה'

לקט סיפורים על אדמו"ר הזקן

הזה נמצאת כל התורה שלי". אומרים שזה היה הניגון 'ארבע בבות'.

מספרים שכששאלו את האדמו"ר הזקן מתי יבוא המשיח, הוא אמר: "אינני יודע למה אתם צריכים לדעת את זה; הרי המשיח שאתם מצפים לו אף פעם לא היה ואף פעם לא יהיה, ואת המשיח שבאמת יבוא אתם לא רוצים"

האדמו"ר הזקן היה 'אדם עצמי', הוויה עצמית, כלומר נמצא בתוך עצמו ולא נזקק לחוץ, משום שבתוכו היה כל העולם שהוא היה זקוק לו. אדם כמו האדמו"ר הזקן, שהוא 'דמות עצמית', אינו זקוק לעולם החיצוני. מבחינה זו, האדמו"ר הזקן יכול היה לחיות בתוך העולם שלו ובתוך המציאות שלו גם כשהיה בבית הסוהר, בדיוק כפי שהוא חי בהם מחוץ לבית הסוהר. מבחינתו, היינו הך אם הוא מחוץ לבית הסוהר או בתוכו. (למעשה, זוהי שאלה שכל אדם יכול לשאול את עצמו: כמה עולם יש לו בפנים, וכמה עולם יש לו בחוץ. לפעמים הוא יגלה שבתוכו יש רק

מסופר סיפור יפה על הניגון 'ארבע בבות'. האדמו"ר הזקן נעשה רבי של חסידים כשהיה צעיר יחסית, והיו לו חסידים שהיו גם חסידים של המגיד ושל אדמו"רים אחרים שהיו זקנים ממנו בשנים רבות. היו לו כמה 'חדרים' של תלמידים שאליהם הוא דיבר. כדי שתלמיד ייכנס לחדר א', הוא היה צריך להיות בקי בש"ס ופוסקים; כדי להיכנס לחדר ב' הוא היה צריך להיות בקי לא רק בש"ס ופוסקים אלא גם בספרי קבלה; וכדי להיכנס לחדר ג' הוא היה צריך להיות בקי בספרי הלכה וספרי קבלה וגם בכל ספרות המחקר של ימי הביניים, כמו מורה נבוכים והכוזרי. מכיוון שאלה היו תלמידי החדרים שלו, אפשר להבין מדוע בדברי התורה שלו הוא לא נזקק להסביר את היסודות של הדברים. בכל זאת פעם בא אליו חסיד פשוט שהיה דבוק בו בלב ובנפש, והוא בכה ואמר לו: "רבי, אני בא אליך ומנסה להקשיב כמה שאני יכול לתורות שלך, אבל אני לא מבין שום דבר. התורות שלך הן מעל הראש שלי. אולי תוכל להגיד משהו שגם אני אוכל להבין?". הרבי ישב והרהר ואז אמר לו: "להגיד לך דבר כזה במילים - אני לא יכול. במקום זאת אני אשיר לך ניגון, ובניגון

פירורים קטנים של עולם שאינם יכולים להצטרף יחד).

יש סיפור על בעל התניא, שאמנם הוא מפורסם בתור אדם שיצר את הנוסח של חב"ד, של 'חכמה בינה ודעת' - אבל הוא בעצמו היה בן אדם אקסטטי; לא כל כך מפורסם כמה שהוא היה בן אדם אקסטטי, אבל למשל בחדר שלו בבית הכנסת ריפדו את הקירות בכרים מפני שפחדו שהוא יתנגש באיזה קיר.. ויש כמה וכמה סיפורים כאלו עליו.

מסופר שיום אחד הוא נשאר מאוחר בלילה בבית הכנסת להתפלל, ונמאס לשמש לחכות, אז הוא השאיר אותו בבית הכנסת, והוא עמד והחזיק בבימה. בבוקר חיפשו אותו, והתברר שבתוך התפילה, בלי לשים לב הוא עקר חלק מהבימה והתחיל ללכת איתה, ואחר כך יצא מהמקום ונמצא באיזשהו מקום בשדה מחזיק עוד את החלק הזה, וכאילו הוא לא הרגיש בכלל שהוא זז מהמקום...

עוד אחד מהסיפורים הוא שהיה לו ניגון מיוחד לעניין הזה של "הידעתם את לבן" - השאלה שיעקב שואל - והוא היה נכנס בתוך זה לדבקות ומתגלגל על הארץ, מתוך העניין האקסטטי הזה של "לבן"... שאותו הוא פירש כ"הלובן העליון".

כשהתחילו לכתוב חסידות, התעוררו הרבה התנגדויות מפני שחלק מראשוני החסידים טענו שהדברים הכתובים הם מתים למדי. כאשר מורידים דברים שנאמרו בעל פה אל הכתב, מוציאים מהם את החיוניות. רק הדברים שאמרים בעל פה, ובמיוחד דברים שאומר אדם לחברו, הם הדברים שנשמעים. ובכל זאת כתבו דברי חסידות. פעם אחת ראה אחד המנהיגים החסידיים דף של חסידות מתגולל באשפה, וכעס מאוד שנותנים לדברים כאלו לקרות. האדמו"ר הזקן הגיב במשל משמעותי: יום אחד היה הבן היחיד של המלך חולה. חיפשו תרופות למחלתו של הבן ולא מצאו עד שבא רופא גדול ואמר שיש רק תרופה אחת, והיא שיכתשו את היהלום שבכתר המלך לאבקה, ושימו אותה בתוך מים וינסו לשפוך לגרונו של הילד. המלך, כמובן, אמר: "אם אין לי בן - בשביל מה אני צריך יהלום?! בשביל מה אני צריך כתר?! הכתר תלוי במציאות של הבן, ואם אין בן, לא חשוב כל כך מה יהיה בכתר", והוא מסר את היהלום שלו. עד שכתשו את היהלום והכינו את המשקה, התברר שמצבו של הילד החמיר עד כדי כך שהוא כבר אינו יכול לפתוח את הפה ולבלוע. לכן החליטו לשפוך את התרופה עליו, כך שאולי טיפה אחת תיכנס לגופו, והוא יתרפא.

'שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תומכי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

